

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2018. július – XVII. évfolyam 7. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Magyar író
ebédel **4**
Csernák Árpád tárcája

A tehén története **8**
Lengyel János karcolata

Aranyszín nyarak... **12**
*Németh István Péter
Udvardi Erzsébetről*

Délsziget
krónikása **20**
*Lukáts János
Csapó Endréről*

Lengyel, belga
két jó barát **24**
*Ifjabb Béri Géza
tanulmánya*

Georges Simenon
és Maigret **26**
Vasvári Zoltán dolgozata

Piroskamesék... **28**
*Fenyvesi Félix Lajos
Petrőczy Éváról
és Molnár Piroskáról*

Írógépfaj
Horkay István alkotása

KARINTHY FRIGYES

Az együgyű lexikonból

IRODALOM, irodalomtörténet, író, írósvaj, ementáli sajt

Gyűjteménye azoknak a panaszkönyveknek és felfolyamodásoknak, melyeket tájékozatlan emberek, akik körülményeikkel elégedetlenek, s a fennálló viszonyokkal sincsenek megelégedve, általánosságban feljegyeznek és összeírnak, nem ismervén az illető hatóságok (minisztérium, vasútigazgatóság, sóhivatal) illető szakosztályát, ahová panaszait és véleményüket be kellene nyújtani – esetleg benyújtották, de a hatóságok visszautasították azokat. Az ilyen elégedetlen ember (író) a nagyközönség elé terjeszti aztán véleményét, remélve, hogy valaki megszánja, és segít rajta. Sokféléről szoktak panaszkodni ezek az emberek, betegségeikről, pénz bajaikról – gyakran oly dolgokról is, melyekkel a hivatalok nem foglalkoznak, így pl. arról, hogy némely ember nem kapja meg, amit akar, vagy másvalaki elveszi neki, ami van, vagy hogy meg kell halni, vagy hogy télen nagyon hideg van. Panaszait példákkal is illusztrálják, melyeket sajnos nem lehet ellenőrizni, s így a sóhivatalnál kevés beccsel bírnak.

Többféle formában jelentkeznek, ezek közül nevezetesebbek:

1. KÖLTÉSZET – Rendesen igen fiatal, részben gyakorlatlan emberek dolgozata, akik elkezdnek mondani valamit, de a következő sorban, amit leírtak, egyszerre egy olyan szó jön, ami úgy végződik, mint az előző sorban egy szó – erre megijednek, hogy mi ez, és elfelejtik, amit mondani akartak, és újrakezdi a sort előlről. Ezt a zavaros írást elmegyógyászok versnek és rímnek nevezik – a magyar nyelv szerencsére olyan rímszegény, hogy még az apagyilkos rímnek is meg szoktak

bocsátani, vagyis rímnek kell elfogadni ezt, hogy apa és gyilkos. Az ilyen fiatal emberek rendszeren pénzvagyóak, és szeretnének meggazdagodni, s miután tudják, hogy napjainkban a felfedzők és feltalálók keresik a legtöbbet, verseikben többnyire ilyesmivel foglalkoznak, de igen csekély eredménnyel rendszerint. Az ilyen, költőnek nevezett felfedzők fedezték fel például, hogy ha a nap lemegy, akkor sötét lesz (nem lehetett értékesíteni). Egyik, hosszas kutatás után, rájött, hogy egy megfelelő fiatal leány bélrendszere felső nyílásának (száj) saját bélrendszerünk felső nyílásával (száj) való érintése kellemes érzetek felkeltésére alkalmas lehet bizonyos körülmények között. Mint később kiderült, nem lehetett szabadalmaztatni, már előbb felfedezték.

2. REGÉNY – Érettebb írók panaszainak kifejezési módja. A panasz kétféleképp történhetik, az író vagy azt írja meg, hogyan szeretné, ha lenne neki a dolga (romantikus regény) – ebben leírja, hogy mennyivel jobban menne neki például egy szép kastélyban, ahol szép nők volnának, és mind hozzámenének feleségül – vagy azt írja meg, hogy igazán hogy van (naturalisztikus regény), amelyből kiderül, hogy mennyi baja volt neki mindig, és hogy ilyenkor milyen csúnyákat gondolt. Ez utóbbit objektív regénynek is nevezik.

3. DRÁMA – A gazdagabb író panaszainak tolmácsolására ügynököket, ún. színészeket fogad fel, akik hangosan elmondják a bajokat. A Dr. megírása úgy történik, hogy az ember beállít a színpadra néhány alakot, ezután kimegy a nézőtérre, és megkérdezi a közönséget, hogy melyik tetszik neki a legjobban. A közönség megmondja, hogy neki A tetszik legjobban, erre az író visszamegy a színpadra, és megbeszéli a művészekkel, hogy A üssön agyon mindenkit, mire A agyonüt mindenkit. Ezért lehet pénzt kapni.

Alfajai:

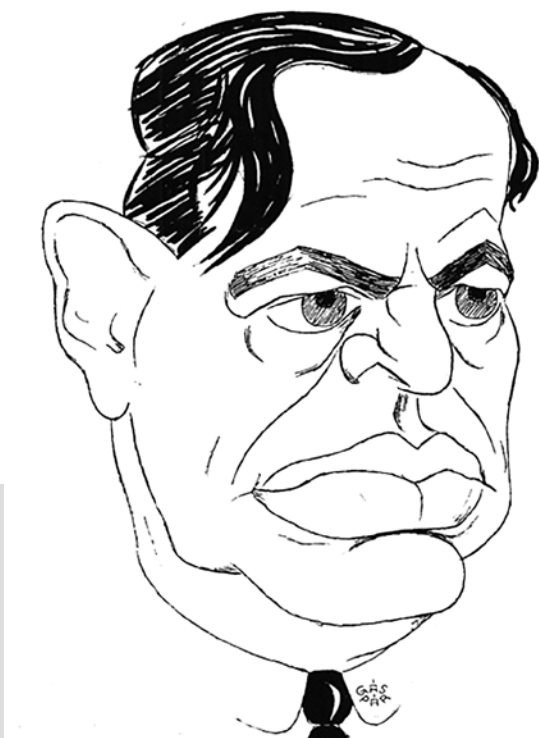
a) TRAGÉDIA – Foglalkozik a férjjel, akit a felesége megcsal, mire dühében agyonlövi a feleségét vagy saját magát, vagy csak a feleségét és a csábítót, vagy a csábítót és saját magát, vagy a csábítót, vagy a csábítót és a feleségét és saját magát, vagy a csábítót és saját magát. (Vö. permutatio, matematikai melléklet.)

b) VÍGJÁTÉK – Foglalkozik ugyanazzal a férjjel, akit a felesége megcsal, mire ő is megcsalja a feleségét.

c) BOHÓZAT – Foglalkozik ugyanazzal a férjjel, akit a felesége megcsal, mire egy kuplét énekel.

d) KRITIKA – Némely veszekedő természetű ember, akinek különben semmi baja sincs, a fent említett panaszgatók felfolyamodását ellenőrizve, oly színben tünteti fel magát, mint ha ő el tudná intézni, de ezeknek (kritikusok) nem szabad felülni, mert rosszindulatú és csúfolódó emberek, és gyakran ingerlik a szenvedő írókat; ha például valakinek egy golyó van a hasában, és ezt egy V. (vers) panaszfolyamodásban leírja (*Golyó van a hasamban* címmel), egy ilyen Kr. képes rámondani, hogy ez szép, szóval az, hogy nekem a hasamban golyó van, az tetszik neki (vö. káröröm).

e) IRODALOMTÖRTÉNET (vö. statisztikai tudományok: *Éhenhaltak* rovata).

Karinty – Gáspár Antal karikatúrája

Karinthy Frigyes

Így írtok ti

Kosztolányi Dezső, a szimbolista

Született Harsonán, mint *A Hét* belső munkatársa, szerdán, lapzárta előtt két nappal. Még idejekorán megírhatta *Trombitaszonátá* című szonocikkét. Később az *Innen-Onnan* rovatot vezette: ő volt *A Hét* legelső *Innen-Onnan*-istája. Színházi kritikáit ugyanott végezte. *Négy fal között* című verseskötetével tűnt fel, melyet később *Négy fal, egy plafon és egy padló között* helyesbített kiadásban ismert meg a közönség. Több politikai és közgazdasági szonettet írt: jelenleg a Trombitagyárosok Országos Szövetségének tiszteletbeli igazgatója. Ép és egészséges ember, fiatalabb korában tífuszon ment keresztül, és kétszer a Petőfi-társaságba is jelölték, de mindkét alkalommal csakhamar felgyógyult.

...kétszer a Petőfi-társaságba is jelölték, de mindkét alkalommal csakhamar felgyógyult.

A szegény kis trombitás szimbolista klapcnyöszörgései című ciklusból

Mint aki halkán beledépp.
 És jönnek távol, ferde illatok
 Mint kósza lányok és hideg cselédek
 Kiknek bús kontyán angyal andalog
 Mint aki halkán beledépp.
 Mint aki halkán beledépp
 Valamibe... s most tüsszköl s fintorog
 Mint trombiták és roppant trombonok
 S a holdvilágnál szédelegve ferdül
 Nehéz boroktól és aranyló sertül
 Úgy lépek vissza mostan életembe
 Mint kisfiú, ki csendes, csitri, csempe
 S látok barnát, kókuszot, koporsót, képet –
 Mint aki halkán beledépp.

VIII.

A kis edény.
 Oly furcsa és merev.
 Aranyhabos tó, emlék-temető
 Emlékek ágya, ágyak ápolója,
 Mély, puha párna, pincsi, pince, pólya
 Emléket emtet, engem temet ő
 Fehér és csendes. Ülök rajt, kis ingbe –
 És távoli, mély országokba int be
 Mint folyt arany és mint ezer ezüst,
 Oly bús, fehér, olyan igénytelen

Becéz, reámnéz és tréfál velem
 Mint egy kis fehér legyező,
 Csak rátekintek s így szólok: ez ő.
 A jó, szelid, a kedves, pici teknő –
 De néha megnő –
 És néha horpad s néha szétreped
 És szerteszőkken szörnyű fergeteg
 És a homályban bőszen harsonáz
 És akkora már, mint a ház
 És ordítunk és sírunk: diadal
 És ilyen fiatal
 S mint kürtök öble s vérző trombiták
 És néha vág.
 És néha vég.
 És néha olyan, mint az ég.
 S mint longa, linga, lunga, lenge lég
 (Még, még.)
 És borzadunk az égbe, nyögve, sírva
 És néha néz ránk –
 És néha olyan, mintha verset írna.

XIII.

Én nyafogok
 Az életben, mint kevesek
 Én nyifegek
 Távol mezőkön bőrző levesek
 Én nyühögök
 Valami van, valami nincs
 Én szepegek
 Valami kósza, kótya kincs
 Én szüpögök
 Az éjbe, későn és korán
 Én szipogok
 Az orromon, e roppant trombitán.

Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső

CSERNÁK ÁRPÁD

Magyar író ebédel

Gondolom a cím elég meghökkentő. No, nem azért, mert olyan eredeti, rendhagyó vagy szellemes (távol legyen tőlem), hanem, mert egyáltalán feltételezem, hogy egy magyar író ebédelni szokott. Megnyugtatom a nyájas (vagy nyájtalan) olvasót: hamarosan kiderül, hogy nem erről van szó. Tisztában vagyok velem: ma egy magyar író (a szó klasszikus értelmében) nem ebédel vagy nagyon ritkán ebédel; mondjuk semmiképpen sem úgy, mint annak idején Krúdy Gyula.

A magyar író ma, legfőljebb: eszik. Befal valamit, tömi a fejét, azt is ritkán, keveset, rendszertelenül és kapkodva, úgy mellékesen; inkább: iszik, azt viszont úgy, mint a kefekötő vagy a gödény (vagy leginkább úgy, mint a kefekötőgödény), ettől aztán a magyar író egyre inkább kezd hasonlatossá válni a kefekötőgödényhez. (Eddig nem volt ilyen állatfajta; most már van.)

Tehát: jelen esetünkben a magyar író ebédel. Ami azt jelenti, hogy véletlenül éppen ebédidőben (úgy dél körül) eszik. A fentiekből látható: kivételes pillanatok.

Előtte a Rákóczi úton caplatott; egyik kezében (egy kisböröndben) háromkötetnyi kézirat, a másikban (egy nejlonszatyorban) frissen vásárolt könyvek: nehéz csomagok: ólmos papírkötegek: húzzák a kart, elszibasztják a kezét. Az írón ballonkabát, kezében barna kalap; mert reggel, amikor neki-vágott a város dzsungelének, hogy kézírataival házaljon, még hideg, őszi idő volt. Délre fűledt meleg lett, és a kalapot már nem tűri a fején. (Látni fogjuk: ez milyen bonyodalmat okoz.)

...ma egy magyar író (a szó klasszikus értelmében) nem ebédel vagy nagyon ritkán ebédel...

Arra lett figyelmes, hogy cammog céltalanul, kezében a koloncok, melege van és éhes. Éppen egy ételeket-italokat árusító bódé előtt haladt el, megállt, nézte a választékot: hot-dog, hamburger, pizza; kóla, málna, orange, kávé.

A pizza mellett döntött, kávé és kólát kért hozzá. Az italokat műanyag poharakban lökte elé az elárúsító a ragacsos, morzsás pultra. Aztán az előregyártott pizzatésztát betolta a grillstűbe, pillanatok alatt ráolvadt a sajt, aztán ketchupot buggyantott az egész kerek eledel közepére, szalvétára rakta és kinyújtotta a kisablakon. Csorgott róla a vörös szirup, csim-bókokban fityegett a szélén a megolvadt sajt. Az író állt és tanácstalanul nézte. A pizzát tartó tenyér néhány centit ingerülten előre lendült. Az író igyekezett átvenni az ételt, de egyszerűen képtelen volt rá: a bőrönd, a nejlonzacskó, a kalap..., meg a ketchup alvadt vérré emlékeztető állaga...

– Tányér, evőeszköz nincs? – kérdezte, cseppet sem azért, mert feltételezte, hogy van, csak, hogy az időt húzza: hátha valamiféle megoldás az eszébe jut.

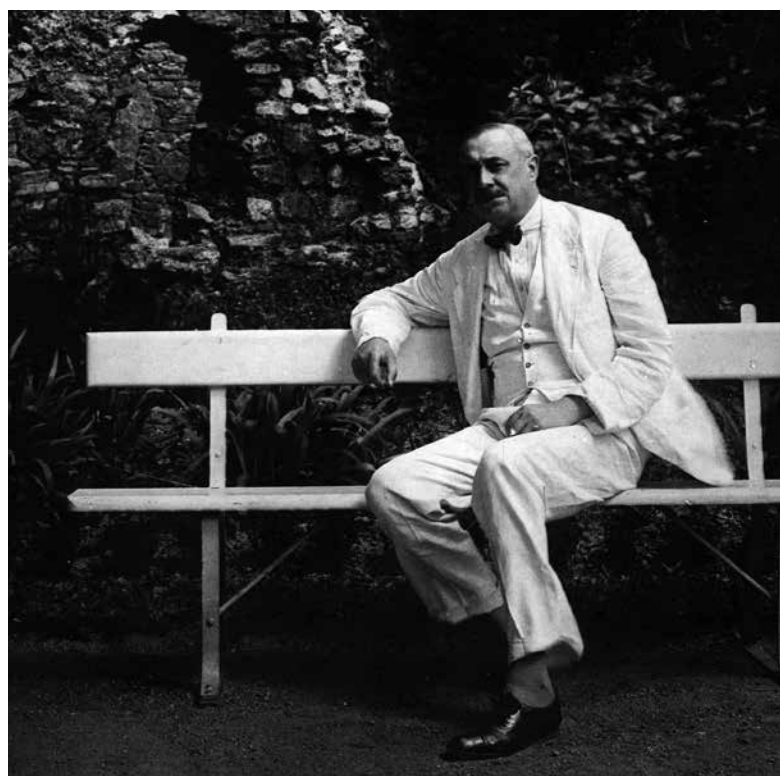
– Nincs – felelte a büfés tömören.

Az író megpróbálta elhelyezni csomagjait a pulton: keresett egy viszonylag tiszta részt, arra tette a bőröndjét, a bőröndjére a nejlonzacskót a könyvekkel, és a nejlonzacskóra a kalapját. Aztán tétován kinyújtotta szabaddá vált tenyerét a pizza után. Az elárúsító ráhelyezte és mindezért ezerkétszázhetvenhat forintot kért. De az igazi nehézségek csak ezután következtek. Ha már a kezében volt; ha már kifizette, ha már éhes: meg kell ennie a pizzát, bár eddig a pizzáról egészen más elképzelései voltak; meg kellett ennie valamiféle veleszületett, jelen helyzetben teljesen érvényét veszített etikett szabályának betartása végett is, de fogalma sem volt, hogyan kezdjen hozzá.

Mindenesetre megitta a kávé (az viszonylag könnyen ment, bár a műanyag poharakat igencsak utálta), hátha az kissé felfrissíti az agyát, és leleményesebbé válik.

Ballonkabátjának és zakójának az ujját hátrébb csúsztatta, nehogy a paradicsomszirup rácsorogjon a ruhájára; kissé előrehajolt, enyhe terpeszállásban, és nagy elszánással beleharapott a pizzába. Rendkívüli koncentrációt igényelt a mutatvány, hogy az egyre kisebb és formátlanabb eledelbe a legveszélytelenebb helyen harapjon bele, hogyan távolítsa el a szalvétáról a hozzáragadt tésztafoszlányokat.

Néha kortyolt a kólából, hogy időt nyerjen, hogy felkészüljön a következő rohamra. De a legnagyobb körültekintés és figyelem-összpontosítás ellenére megtörtént a baj: egyik kö-

Krúdy Gyula a Margitszigeten

nyökével hozzáért a kalapjához, és az leesett a szutykos aszfaltra. Érezte, hogy a tarkójánál lassan elindul egy hideg erecske. A helyzet szinte megoldhatatlannak látszott.

Végül, valami különleges artistamutatványhoz hasonló mozdulattal sikerült felcsippenteni a kalapot (annak megtisztítása külön attrakció lesz), miközben másik karját magasan az ég felé lökve tartotta maradék pizzáját...

Karinthy Frigyes

Krúdy Gyula

A negyvenkettes zenélő mordály

Harctér, 1916

Egy napon Szindbád arra ébredt régi, mahagoni ágyában, hogy elfelejtette a mályvaszínű dáma nevét, akivel aznap találkoznia kellett a Normafa alatt.

Ebben az időben Szindbád lelkében nagy változások voltak észlelhetők, amikről ő maga is tudott. Valamely hatással lehetett rá bizonyára az a régi könyv, ami fehér nachtkasztliján feküdt, s amit az este olvasott, de nem értett.

Igen régi dolgokról volt szó ebben a könyvben, melynek címlapjából egy szép este Szindbád fidibuszt csinált, s így a dátumot nem volt módjában megállapítani. De lehet, hogy már egy vagy két hónap is eltelt azóta, hogy ezt a könyvet valami régi levente vagy íródiák megírta: valami gorlicei vagy milyen áttörésről volt benne szó, úgy látszik – és Szindbád az áttört strimpflikre gondolt, amit a régi Spenót utcában látott egyszer, a „Gerlicé”-hez címzett fogadóban. Azonfelül valami negyvenkettes ágyról is beszélt a szerző, de Szindbád nem tudta eldönteni, hogy látta-e azt az ágyat, azokban a vidéki vendéglőkben, ahol gyakran megfordult, s ahol finom dámák cipellőjéről és parfümjéről álmodozva, sokszor feküdt egyedül és elhagyatva. Ebben az időben Szindbád nem volt jókedvű.

Ebéd után a találka helyett (mivelhogy a mályvaszínű dáma neve még mindig nem jutott eszébe, és mivel restellte volna ezt elárulni) még egyszer megnézte azt a könyvet Szindbád, és végleg lemondott róla, hogy eszébe jusson, miről is lehet benne szó.

Különben is Szindbád nem szerette az effajta régi könyveket: ő az illatos és patinás jelent szerette, a pillanatok örömeit, egypár barátot, akikkel elbeszélgethetett a napi eseményekről, színésznőkről, Füredről, holdas estékről és krizantémokról, miket kesztyűs kezek nyújtanak ki a szála vasrostélyán keresztül. Éppen azért elhatározta, hogy ma bemegy a New Pilvaxba, egy ábrándos Zerkovitzgavotte-ot meghallgat, és korán lefekszik.

A barnult asztalok mellett már ott ült a rendes társaság. Degré Alajos, Kuthy, Pákh Albert, Vay Sándor, Vachott Imre, Lakatos László, Balassi Bálint, Molnár Ferenc, Tinódy Lantos Sebestyén Károly és a mindig graciózus, mindig illatos és finoman mosolygó Jules Bakti, a „márki”, ahogy maguk között nevezték. Régi, nehéz ezüstkanalak csilingeltek finoman a régi csészékben, melyekben a régi, ódon kávé füstölgött – egysesek régi, patinás sonkát ettek tojással. A zenélőóra finom kis hangja az „Irigylem a kannibál nőt” kezdetű valcert ismételte.

Aztán eltűntek az utolsó falatok is, kiürült a műanyag pohár, amit (a ragacos szalvétával együtt) a közeli lábbal működtethető műanyag-szeméttartóba ejtett; kezét, száját megtörölte néhány papírsebkendővel, és haladt tovább azzal a vágyálommal, hogy valami kutat vagy vízcsapot talál és megtisztogathatja kalapját, de előtte még kipihente az ebédelés fáradalmait egy közeli padon.

Szindbád felcsillanó szemekkel fogadta a kis társaság. Lakatos László éppen Laborfalvy Zsazsáról áradozott, aki a Teátrumban éppen tegnap alakította egy merész, modern eszmékkel harcoló, aktuális dráma hősnőjét: mindenki irigyen hallgatta az előadót, mert köztudomású volt, hogy verset írt egy olasz grófnőhöz, amit az illető nem kapott meg, mert a levelet visszküldték a határról, „Kriegszensur durchgelesen und rückgesandt” felírással. Senki sem értette a társaságban, mit jelent ez: hát már nem lehet olasz grófnőhöz verset írni?

– Ma egy furcsa, régi könyvet olvasék – kezdte el Szindbád gondolkodva. – Szeretném, ha volna közületek, aki megmagyarázná nekem, mit jelentenek egyes dolgok, melyeknek értelmét fel nem foghatom, nem lévén járatos a régi kultúrhistóriában. Valami gorlicei áttörésről van szó, ezt még megértém, mert az áttört strimpfliket kedvelem – ami a drótakadályokat illeti.

– Ez csak a krinolinszoknya drótja lehet – vetette közbe L. László –, nem tudnám, mire lehetne még a drótot használni ezenkívül.

– Hanem a negyvenkettes ágy vagy ágyú, az mi lehet? – tűnődött tovább Szindbád.

Ezen hosszan vitatkoztak, mindenki más verziót tudott – egyik gáláns történetet mondott el valamely úri színésznőről, akiért a Városmajorban két testőrkapitány duellált. Egy holdas este aztán a régi Rondella körül spinétet ivott holmi szerelmes poéta, szívére szorítva a dáma csipkés legyezőjét.

Végre Balassi, Molnár F., Sebestyén kezdett beszélni, és elmondta, hogy az ő nagyapja szólt neki valami háborúról, ami nagyon régen volt ezen a vidéken, talán két éve, vagy még több – és hogy akkor ez a negyvenkettes nem is fekvőhely, hanem mordály volt, füstély vagy karabély, vagy mi, amit a régi, régi katonák használtak.

– Mordály? – mondta eltűnődve Szindbád – úgy képzelem, hideg bái éjszakákon használták, a városon kívül: piros, kopott lakkal volt befestve, csikorgó fogantyúkkal – szőke leányfej volt ráfestve, akvarellben, két kis galambbal – és egy kis ezüstlánc lógott róla, amit, ha meghúztak, a mordály muzsikálni kezdett – *O, du lieber Augustin* –

– Zenélő mordály – sóhajtott László merengve –, istenem, milyen szépek voltak ezek a régi dolgok... Istenem... a huszadik század... ezerkilencszáztizenhat... mért nem éltem akkor... mért kell nekem ausgetippelt a negyvenes években élni, közvetlenül a szabadságharc után, sré vizavi a Biedermeiertől...

– Igaz... miért kell... – sóhajtották együtt... és kívülről, a Rondella felől bólogatott a visszhang – „hát miért?”

LUKÁTS JÁNOS

A megfeszített figyelem gyakorló áldozatai

A vonat egyszer csak kifutott alólam, az autóbusz pedig – mint piperézkedő hajadon a randevú előtt – másfél órát várattott magára. Álltam a világ közepén, a semmiben. Ha a csend tudna ordítani, most ordíthatna. Éreztem, hogy a rám kiszabott idő szökik meg a kezeim közül. – Na, most megmarkolalak! – szántam el magamat, és kilendültem álló helyzetemből. Végigtrappoltam a hunyt szemű bazársort: a lakatra zárt fagyaltost, a leredőnyözött sörcsarnokot, a bedesztkázott újságosbódét. Sietősre fogtam lépteimet a fasorban, ahol nyáron csak tolongani vagy andalogni lehet. A távolban egyre kijjebb rajzolódott a móló, bejáratánál a mexikói nevű, kínálatú és „árfekvésű” cafeteria, amelybe még soha a lábamat be nem tettem. Távol? Most láttam csak, milyen közel van az embernélküli üdülővárosban. Egy macska unatkozott keresztül az úttesten, ő képviselte a még nem teljesen kihalt emberiséget. A meglazult bisztróponyvákat hangosan ráncigálta a szél.

Balra, a vitorláskikötőben őrt álltak az árbcok, az öböl vizéből hínárok figyelték lépteimet. Nem az ő kedvükért, de egyszerre lassítani kezdtem, és visszafogtam cipőm kopogását: – a mólón emberek nyüzsögtek. Nem, ez így felszínes félreemagyarzás volna: különálló személyek tartózkodtak a mólón, és mocsanatlanul figyelték. Mindegyik másra figyelt merev nyakkal, és ködbe vesző tekintettel. Semmi közük nem volt egymáshoz, – a felületes szemlélő, aki én voltam, ezt legalább

is így érezte. Horgászok voltak, akik horgásztak. Tudom, ezt így kell mondani szakszerűen és szabatosan, nem halásztak, mert az hibás, nem pecáztak, mert az kedélyeskedő. Pedig hát – gondolta járókelő személyem – halról volna szó itt mégiscsak, nem csak a horogról. A horog a dolog egyik része, a hal a másik, talán – gondolta az a bizonyos járókelő – mégiscsak a fontosabb. De lehet, hogy én ezt rosszul gondolom, a lényeg a bot, a zsinór és a horog, és az ördög vigye a halat! Vagy hát, az ördög ne vigye, hanem inkább hozza azt a halat!

A lassabb után halkabbra fogtam lépteimet, a horgászok – engemet így tájékoztattak – nem állhatják a hangos szót, a kiáltást, de még a köszönést sem. A halak elriadnak az ilyesmitől – mondják. A zsinór végén az úszó – ha jól saccoltam – olyan húsz-huszonöt méterre álmódzott a tó mozdulatlan tükrén, vagy járta táncát a hullámok hegy-völgyében. Onnan egy hal az én *Jónapot!*-omat meghallja, és elriad tőle? A hal, aki a víz alatt figyeli a horgot, és nem az én felszíni köszönésemet? A hal, akinek talán füle sincsen? Hm! A horgász bizonyosan jobban tudja.

A horgászok horgásztak nagy mozdulatlanul. A sárga lófarokas, a mackófelsős, a háromfogú, a másfél szemű, a halakkal kedélyeskedő, a bal lábát kinyújtó rezzenetlen meg a többi tizenkettő. Mind a megfeszített figyelem gyakorló áldozatai, akiken a személyiség most csak afféle mellékkörülmény volt. Ámulva lépegettem, magasabb voltam legtöbbjüknel, jobbára

Ország László fotója

görnyedtek, már majdnem hasaltak, a bot szinte orruk és jobbjuk meghosszabbítása volt, amelyet a zsinór horgonyzott a tó végtelenébe. Egy állt csak talpon közülük, a móló zord szelében, mint kapitány a beton-tengerjáró végső pontján. Simléderes sapka simult a fején, mint illő tengeri medvékhez – a szárazföldön is. Hol a horog távolába vetette szemét, hol felém görbített egy megvető tekintetet. A hátát láttam mind a... hánynak is? Idegen voltam közöttük, a sor végére álltam, az összedobált, vörhenyes sziklákra. Alattam hangosan öblögette torkát a Balaton.

Ezek az urak – mind férfi ült a parton – vajon mit csinálnak, amikor nem horgásznak? – Bizonyára serényen dolgoznak – szólalt meg a bennem lakozó balek-angyal. – Most egy közönséges csütörtök délelőttje volt, háromnegyed tíz. Nyilván szabadságot vettek ki mindannyian. Hallották, hogy ma lesz az őszi nagy halvonulás, amely éppen a móló külső oldalán zajlik. Kitől hallották? – Hát a halaktól! – röhögött föl a bennem lakozó kaján-kobold. – Tudják, hogy évről-évre így megy ez az utolsó jégkorszak óta. Fontos tudás ez, horgászoknak való. Vagy nyugdíjasok, az a suhancforma is, vagy rokkantak, az a tagbaszakadt is. A kapitány biztosan. – Vagy – szólalt meg ismét az angyal – az oldalbordájuk küldte ki őket szép asszonyi szóval: – Guggolj ki a partra, apjuk, csalogass haza néhány formás rántott halnak valót. – Igen, így lehet. – Vagy – ez megint a kobold lesz – író ez mind, történelmi regények szerzője, aki hajnal óta lekörmölte már a napi nyolcoldalnyi penzumot, és most lélekben feltöltődik a bot innenső végén! – bezártam a kobold kamráját agyamban.

Egy valamit azért nem láttam itt, a mólón: halat. Mármint megfogott halat, afféle célhalat, amelyért (vagy: akiért?) ide jött akár lófarkas, akár mackófelsős, de még akár rezzenetlen is. A halak – úgy látszik – mintha nem tudnának róla, hogy nekik itt ma vonulniuk kell, mintha elromlott volna a biológiai órájuk, az utolsó jégkorszak óta először, vagy talán az internacionális klímaválság... – angyal és kobold most egymásra olti nyelvét, aztán összetenyerele.

De szép is volna – kezdem a mondat szövegét –, ha vasárnapként (ma ugyebár csütörtök van) a család három nemzedéke kilátogatna a mólóra gyerekestül-kutyástul, az ünnepi

Kaiser László

Világdöntések

Semmi sincs itt, semmi hősi, szánalmasságok hosszú sora, de van a kérések törzsi akarása, varázsló soha nincs, pap sem, a kufár-igény stílustalanul lármás, hangos, zsákmánynak jutalom és fény jár, dicséri bőszen sok csahos a szerzőt és a megszerzőt, aki várja a pénzt, a sarzsit, hatalmuk nincsen, csak hiszik, nem tényezők, nem – csupán annyik.

vendégeket is hoznak magukkal. Ők a móló belső oldalán csacsognának halkán, inkább jelbeszéddel közölve a közlendőt, miközben a ház ura (ugye, néhol még így nevezik a férfiembert?) és a markosabb fiúk az ebédre kiszemelt halak után néznének... (úgy értem, nem csak néznék, de fognák is a halat, egy-kettőre kifognák azt a négy-öt kilós harcsát, compót vagy balint, amurt, ki mit szeret), aztán a családi együttes vonulhatna a közeli halvendéglőbe, ahol már befűtve várna halukra a sütő, az illatozó lé a belé szánt halszeletekre... Nem folytatom!

Mindegyik másra figyelt merev nyakkal, és ködbe vesző tekintettel. Semmi közük nem volt egymáshoz...

Nézem a botot, ugye, ezt is így kell megnevezni?! Bot, bár fa-alkatrész egy szemernyi sincs benne, titok övezte könnyű és rugalmas műszál annál több. Beszélnek sokjegyű számösszeggel jelzik a botok árát és értékét, de így is van ez rendjén: ki mit kedvel, áldozzon érte. Vajon egy csütörtöki átlaghorgász élete hány esztendeje alatt ragad el a Balatontól annyi halat, amennyibe egy nagyigényű horgászbot kerül? (Kobold már megint vihog, de visszazárom!) Tudom (mert készültem horgászattól!), hogy a botok legigényesebbjeinek egyikét nem más néven nevezik, mint Shakespeare-nek, de hiszen az öreg Will neve annyit jelent, mint: dárdarázó. Csak egy kis fantázia kell, meg a horgászati fogalmak apró megkeverése, és a dárdarázót jól használható botnak tekinthetjük. Vagy inkább: – „Óh, mely dicső ész bomla össze itt!”

Sóhajtásomat ma már (október közepe van) apró ködmacs kíséri, lábam elzsibbadt a rozsdaszínű kövön ácsorogva, megalázó a tizenegynéhány hát mustrálása majd' huszonöt perc óta, miközben még csak egy botot sem szorongathatok, rázásról pedig szó se essék. Ama randevúzó menyasszonybusz is csak megérkezik idővel. Indulok visszafelé, keblem szinte bánattal telik meg. Hiszen nem láttam botokat kifelé suhanni a tóból, nehéz teherrel fickándozva a horgos végükön, nem hallottam könyörgő fohászt a jégkorszaktól uralkodó fő-fő halistenhez, hogy terelje valamelyik fiát a horog irányába, sem szepegő szózatot, hogy akadjon valami dög végre a botra, mert az asszony visszazavar, ha üres szákkal megyek ma is haza.

Már a móló és a szárazföld ölelkezési határán járok, ahol árbcok fenn és hínárok lenn néznek egymásra nagy semmitmondásban. A parti szikla sarkánál az unatkozva közeledő macskát ismerem fel, két kő között a vízig óvatoskodott, tükkörképét szemléli a zöld hínárú vízben, teste szoboré, bajsza rezzenetlen, csak a macska felém eső végén, már szinte független tárgyként vonaglik apró karikába egy vörhenyes farkok. Most tilos minden mozdulat, az enyém meg különösen, a víz, a víz... most a macska az úr! – aztán egy mozdulat, mint a villám, mint a fénysebesség, és a cirmos begörbített karmai közt valami ficánkol, befejeződött egy hal földi (vízi) pályája, és megkezdődik egy macska csütörtök déli lakomája. Ma halat ebédel, rántott halat, a Balatontól kirántott halat.

Fellelegzem, iparkodom buszomhoz, lépteim ismét vidáman kopognak végig a faszoron. Nem jártam itt hiába, mégis volt, aki halat fogott a mólón!

LENGYEL JÁNOS

A tehén története

Olena Korova az Elő-Kárpátok vadregényes dombvidékén született. Felmenői hetedízigen tősgyökös kárpátaljai lakosok voltak, igaz az elmúlt száz évben számos elnevezése volt a tájnak. Bár a vidék sosem volt tejjel-mézszel folyó Kánaán, Olena és ősei mindenkor igyekeztek hozzájárulni ennek létrehozásához. Rajtuk semmi nem múlt, bőgésük sem volt a gazdaságpolitikáról, meg a hazafiságról, évezredek hagyományok miatt múúú-szaj volt tejelniük embertársaiknak.

Olena gyerekkorában vidáman futkározott a dombok között megbúvó völgyek dús legelőin. Boldognak érezte magát, önfeledten játszott a társaival, minden marhaságban benne volt. Felcseperedve aztán kezdte úgy érezni, hogy ez a vidék, a dombokkal és a völgyeivel, a távoli fenyevesekkel és hideg vizű gyors patakokkal, kezd szűkké válni a számára. Édesapját nem ismerte, bár édesanyja sokat mesélt neki az egyszerű találkozásról, amikor is ő fogant. Szerelem volt az első hágásra, akarom mondani: látásra. Elbeszéléséből felsejtett egy önérzetes nagy barom alakja. Olena büszke volt édesapjára, csak később tudta meg, hogy egykori játszótársai többségének világra jöttét szintén ő fedezte. Jobb fedezet volt, mint bármelyik mai középpályás. Nem baj, annál jobb, gondolta Olena. Az a kibírhatatlan Nyikita Hávkáj meg csak hadd ugassa habzó szájjal a rágalmait! Minden tehén tudja, hogy amelyik kutya ugat, az nem harap.

Olena gyerekkorában vidáman futkározott a dombok között megbúvó völgyek dús legelőin.

Kétségtelen, hogy Olena más volt, mint a társai, persze itt most nem a külsőre gondolok, többre vágyott annál, minthogy egész életében a helyi történéseken kérődzön. Nagy terveket dédelgetett. Egy idő után már oda jutott, annyira a gondolat hatása alá került, hogy sivár sorsán keseregve naponta többször is elbőgte magát. Hosszasan, fájdalmasan. Egyik nagynénje próbálta vigasztalni, aki fiatal korában szintén álmódzó volt, mégis itt öregedett meg ezeken a kies lankákon. Világjárt tehén volt, egyszer elszökött, és csak a harmadik faluban fogták el. Ősei nem e tájról származtak, amit a Holstein családnev is ékesen bizonyít. Nagynénje elbeszélései hatására Olena sokszor ábrándozott arról az országról, ahol még a marha is tulipánt legel. A kitörésen járt az esze, ami nem volt könnyű, mert a kétlábú mindig a közelben téblábolt, no meg Nyikita folyton rajtuk tartotta a szemét. Olena rabszolgának érezte magát, kényszermunkásnak. Olyan lénynek, akit nem vesznek emberszámba, állat módjára dolgoztatják, evésre kényszerítik, hogy aztán munkája eredményét a kétlábú fölözze le, aki azt mással fizetteti meg.

Utazni szeretett volna, tanulni, megismerni más tájakat, népeket. Sok időt töltött az egyik buszmegálló oldalán lévő

málló mozaik nézegetésével. Mosolygó, erőteljes duzzadó kétlábúakat ábrázolt, akik különböző ismeretlen ruhákba meredve tekintettek egy kopasz társukra, aki ujjával nyugat felé mutatott. Persze Olena nem tudta, hogy merre van nyugat, meg, hogy azt így nevezik. Az viszont feltűnt neki, hogy a távolban hosszú fekete csík húzódik és bizonyos időközönként valami nagy zajos kigyó végig dübörög rajta. Holstein Mariskától megtudta, hogy az a kétlábúak szállítóeszköze, az őseit is így hozták ide egykoron. Olena elhatározta, hogy ezt megnézi magának.

Másnap a gazda egy másik kétlábúval beszélgetett, többek között szóba került, hogy Budapestről érkezik egy híres fotóművész, aki mindent megörökít ördögös masinájával. A jelen nyomorúsága ezáltal válik történelemmé. A két ember arra mutogatott, amerre Holstein Mariska ősei hazáját sejtette. Azt is megtudta, hogy közöttük van még egy Magyarország nevű hely, ahonnan a fotós érkezik. Olena gyorsan kiderítette, hogy benne is folyik némi magyar vér, no meg sok ottani lakos kóstolta már a tejét. Elszökik hát, megnézi magának ezt a Magyarországot. Fülel Elek, a számár szomorúan mesélte neki, hogy ehhez nem is olyan régen még nem kellett volna kitennie a patáját a mezőn túlra, hiszen nagyon sokáig ez az ország itt volt helyben.

– Elek bácsi ne nézzen már marhának! Azt még a legkisebb boci is tudja, hogy az országok nem vándorolnak – fortyant fel Olena.

– Jajj, kis múú, akarom mondani, butus, maradj veszteg, ne hogy valami marhaságot csinálj! – intette édesanyja.

Am Holstein Mariska bátorította, és Olena is úgy érezte, itt a lehetőség, megkeresi a fotóművészt és modellt áll neki.

A fotó majd megjelenik abban a Magyarországon, és akkor majd felfedezik, hogy milyen okos marha ő. Még akár tv-reklámokban is szerepelhet, mégha a bőre nem is lila.

– Hülyeség – vakkantotta Nyikita.

A szökésben az egész csorda segítette, Nyikitát annyira lefoglalta a sok barom összeterelése, hogy nem vette észre, amikor Olena benyargalt a közeli ligetbe. A csordás meg a távolban, egy fa alatt heverészett és arról ábrándozott, hogy egyszer majd ő lesz a legnagyobb ember a faluban. A szökevény elindult hát a nagy útra, egyenesen a távoli csík felé. Félnapi baktatás után érkezett meg, két hosszú valamit látott, olyan volt az ízük, mint a gazda favágásra használt szerszámáé. Na, ez az, már csak várni kell, hogy jöjjön a zajos doboz, Mariska azt mondta, abban utaznak a kétlábúak, amelyeknek sok szeme van.

Aztán jött is az egyik, először megrettent és odébb szaladt, de az a valami gyorsan tovarobogott. Aztán jött egy másik is, ennek már sok szeme volt, egyik-másikban emberi arcokat vélt felfedezni.

– Ez az, erről beszélt Mariska – gondolta.

De hiába bögött, integetett a szarvaival, a következő és az azt követő doboz is sietve odébbállt, hogy néhány perc múlva eltűnjön a távolban. Hosszasan gondolkodott, és döntött. Amikor a láthatáron feltűnt egy újabb doboz, a fajára jellemző kecsességgel besétált a két vasmicsoda közé, és arccal a jövő felé várta a vonatot.

A vezető már messziről észrevette a sínek között ácsingózó állatot, miközben fékezett, magában mormogta: – *Melyik paraszt marháskodik már megint? Hát nincs elég barom a cégnél, még ez is élém áll?* A szerelvény végül sikeresen megállt Olenától pár méterre. Kinyílt az első kocsi ajtaja, és egy férfi szállt ki belőle, nyakában fényképezőgép lógott. Megragadva a helyzet adta lehetőséget, gyorsan készített néhány fotót Olenáról, aki úgy bámult rá, mint borjú az új vakura.

A fotót lehozta a másnapi *Hírlap*. A *Kérdőző Nemzedék* munkatársa a biztonsági erők szarvashibájáról írt. A *Képszabadság* már ekképp tálalta az esetet: – *Újabb terrorselekmény Ukrajnában. Eltérítettek egy vonatot. A tettes egy tehén.* Ezt aztán átvette a *Hírhajhász*, a Széna N hírigyűnökségnek hála az esetről Holstein Mariska távoli rokonai is értesülhettek.

Shrek Timea

A felismerés

Egyre közelebb lépett hozzám. Minden mozdulatából tudtam, mit akar. Elfordítottam a fejem, hangosan nevetni kezdtem. Őrültnek éreztem magam, szabadnak. Bármit megtehettem. Nem egy szerepből adódóan. Tiszta szívből, önfelédten, olyan mélyről, hogy már egészen elfelejtettem, milyen is az, amikor tényleg öröm tölt el. Annyi szenvedés, annyi hazugság után még mindig kételkedtem magamban. Nem hittem, hogy én tényleg én lehetek, és senki sem vet meg érte. Amikor nem adják parancsba, hogy viselkedjek, miközben egyszerűen csak boldog vagyok. Sehol egy könnycsepp, amit akaratlanul ejtek, mert fáj. Fáj minden részem, kétségbe vagyok esve, hogy mihez is kezdjek, hogyan feleljek meg másoknak. Nem gondolkozom a világon, nem akarok jobb lenni, nem akarok elvárások alkotta bábu lenni. Nem akarok... nem akarok semmit, csak nevetni. Hangosan. Forogni, játszani és tovább nevetni.

Megfogta a kezem.

– Miért nevezsz ki?

– Nem nevetlek.

– Azt teszed.

– Csak boldog vagyok. Tán nem szabad?

Azzal igyekeztem kiszabadulni karjai közül, de erősebb volt nálam. A falhoz szorított, már mindkét kezem erősen markolta, és egy mozdulattal a hátam mögé tekerte őket.

– Szabadulj ki.

– De nem engeded.

– Engedem.

– Fogod a kezem. Engedd el.

– Hagyj itt.

– Engedd el.

– Te nem is akarsz menni.

– Te meg nem akarod, hogy elmenjek.

– Akkor maradj.

■ ■ ■

A nyalókától jobb kedvre szoktam derülni, de hiába ettem meg négyet, csak rosszabb lett. Nem elég, hogy csokoládésat kaptam, amit nem szeretek, de a pálcikája is papírból volt, tele ment vele a fogam. Az utolsót nem bírtam teljesen megenni, a közelben lévő bokor alá hajítottam. Vártam, mikor rohan oda egy kóbor kutya és kapja fel. A kutyák nem is szeretik az édességet. Normál esetben én sem, de ez más. A cigit valahogy nem kívántam.

Csak mentem előre, néztem az út szélét. Nem volt járda. Eldugott, kacskaringós utca, autók nem járnak arrafelé, nem kellett félnem, hogy sáros leszek. Senki sem jött velem szemben. A tócsák még ebben a borús időben is fénylettek. Készítést éreztem arra, hogy belelépjek. Csak egybe és csak egy kicsit. Úgy, mint amikor gyerek voltam. Hiába mondta édesanyám, hogy ne csináljam, de az a bizsergés, ami a gyomromban keletkezett rosszaság közben, jó volt. Most is ezt éreztem. Régen elfelejtett dolog, azt hittem, soha többé nem fogom újra átélni. Beleléptem. Még mindig jó volt. Lassan sétáltam tovább. A tócsák egyre vonzóbbak voltak, mindegyiket meghódítottam. Nevettem. Hangosan. Az egyik kapu kinyílt, és egy nő gyermekével kilépett rajta. A kislány úgy négyéves lehetett. Hosszú, derékig érő, göndör sötét haja, és nagy, csillogó barna szemei voltak. Rám nézett, elmosolyodott, majd hangosan kacagott. Az anyja sokáig bíbelődött a zárral. A csöplány elindult felém. A tócsa közepén álltam. Bátran lépett a vízbe, még hangosabban kacagott, olyan csicsergő hanggal. Megfogta a kezem. Leguggoltam hozzá.

– Nem szabad a pocsolóába lépni!

– Dehogynem. Te is itt vagy.

A szemébe néztem. Rájöttem, hogy ők, én vagyok.

VASVÁRI ZOLTÁN

Az ítéelő Balatontól a Szélcsendig

4. rész

Nagy tavunk a magyar filmművészetben és a moziban

A Balatont reklámozó film

Nehéz meghatározni, honnét számít a filmen valami leplezetlen, nyílt reklámnak. A kérdést mérték és ízlés döntheti el. Láttuk, már a harmincas évek magyar filmvígjátékaiban (*Elnök-kisasszony*, *Címzett ismeretlen*) is kihasználták az idegenforgalmi reklámlehetőségeket.

Egy villanásnyi időre, egészen különleges módon jelenik meg a Balaton Székely István 1937-es filmjében, a *Segítség, örököltem!*-ben. A szerelmes István báró (*Uray Tivadar*) randevúra hívja a Balaton Bárba Zsókát (*Ágay Irén*), de ő „hódolóját” is elviszi, akiről István nem tudja, hogy az édesapja (*Gőzon Gyula*), és a randevún kikoszarazza a bárót. A bevezető képek Budapest éjszakai fényeit és mulatóhelyeit mutatják, nem titkolt reklámcéllal, köztük a Balaton Bárt, majd igen ötletesen a bárbeli filmvetítést látjuk: háttérként a cigánybanda mögött balatoni vitorlások szelik a tavat.

Nyilván az '50-es évektől készült művészfilmek Balaton-ábrázolásának is volt idegenforgalmi hozadéka. De készültek kifejezetten a turisztikai reklám szándékával is filmek.

Ilyen Makk Károly magyar-román koprodukcióban készült *Bolondos vakációja* (1967) Ernyey Bélával és Sztankay Istvánnal a főszerepekben. A történet szerint egy Tihanyban nyaraló román leánynak, akiért két fiú is vetélkedik, hirtelen haza kell térnie Romániába. A nyári utazós film során megismerkedünk a Balatonnal, Budapesttel, Románia vonzó tájaival, idegenforgalmi nevezetességeivel, miközben a Romániába tartók újabb fiatalokkal találkoznak össze az úton, szerelmek szövődnek és maradnak abba. Makk Károly rendezői érdeme, hogy a bugyuta történetet kedvvel tudjuk nézni, és a reklámszándék sem bántó.

Legújabb, Balatont is felvonultató filmjeinkben szomorú tendenciát figyelhetünk meg. Ezek ún. közönségfilmek, vállaltan a mozizó nagyközönség, célzottan a tizen-huszonéves korosztály kegyeit keresik. Minden bizonnyal a bevétel-maximálás szándéka és a közönség – elképzelt – igényeinek kritikátlan kielégítése okozza, hogy ezek nem jó filmek, sőt, mozinak sem jók. Lássunk három példát a legújabb termésből.

Sas Tamás 2003-as *Apám beájulna* című filmje egy nagyszerű trendi regény adaptációja. Akár a *Szerelmes biciklisták XXI.* századi csajos változata is lehetne, természetesen már nem megelégedve a Balatonnal. Szarka és Barbi, a két főhős csaj egész Európát bebarangolják. A Balaton, Siófok már snassz, meg kell lenni Görögnek, Spanyolnak, Olasznak is. Ehhez a szemlélethez mért a Balatonra szánt filmidő, de azért van!

A film akár jó is lehetne, de végig érezhető az igénytelenség, az olcsó megoldások erőltetése. Balaton-képe is ilyen – és kivételesen, szándéka ellenére ezzel a 2000-es évek elejének magyar valóságáról mégis elárul valamit.

A következő film Árpá Attila *Argója* (2004). A filmről sokat nem érdemes írni. A két, virtuózan beállított és fényképezett kezdőkép után egy igénytelen képi világú, logikátlan és zavaros sztorijú, felnőttesének is elhibázott mozit kapunk. A megdöbbentő, de magyarázható az, hogy az intézményes képzésben nem részesült rendező a magukat kínáló lehetőségekkel sem képes élni. A kincskeresés során a szereplők egész Magyarországot szelvényben-hosszában bejárják, de a kezdő képsorok valóban bravúros – bár a hetvenes évekbeli átlag amerikai krimik kockáit idéző – dunai Budapest-panorámáját leszámítva egyetlen idegenforgalmi reklámértékű jelenet sincs a filmben. Annak ellenére, hogy ez a szándék is feltételezhető az alkotók részéről, másként miért Tihany, Eger, a puszta említése (de valódi megmutatása nélkül). Szegény Balaton! Ebbe a filmbe csak egy giccses tihanyi csárda erejéig fért be.

*Legújabb, Balatont is felvonultató
filmjeinkben szomorú tendenciát
figyelhetünk meg.*

És végül a mélypontok mélypontja, Fonyó Gergely *Tibor vagyok, de hódítani akarok* című filmje 2006-ból. Ideírom a forgatókönyvíró társ nevét is: Divinyi Réka, ne csak a rendezőnek kelljen szégyenkeznie. A végig a Balaton mellett, Füreden, egy szállodában játszódó tinivígjátékban egyetlen kiábrándító jelenet erejéig szerepel a tó. A főszereplő Tibor, a szexre éhes, még szűz, tizenhét éves gimnazista fiú hívja motorcsónakázni a szintén a szállodában nyaraló és unatkozó szépasszonyt, Rényi Lexit. Tibor a bokáig érő vízbe veti magát, még szerencse, hogy csak hasast ugrik, nem fejest, majd elterülve a pocsoljának ható vízben, megjegyzi, hogy szereti a kihívásokat. Nagyon vicces. Mint ahogy az egész film, amely nem más, mint a szégyenletes színvonalú *Amerikai pite*, *Csajok a csúcson*, *Hanergyák a gatyában* nemzetközi széria még gyengébb magyar adaptációja. Pedig ha az alkotók nemcsak az altesti humorra, a szex- és buziviccek minél naturálisabb képi megjelenítésére koncentráltak volna, a füredi helyszín, a tini fiatalok – szerepel a filmben egy nyári munkán a szállóban dolgozó, helyes tinilány is, aki tizenkét éves kora óta szerelmes Tiborba,

de az csak a film végén vesz erről tudomást – kiváló lehetőséget nyújthattak volna egy igazi csajozós, szerelmes balatoni filmhez.

A Balaton a magyar film kezdeteitől ott van a filmvászonon. A rendezők hamar felfedezték ezt a páratlan természeti kincsünket, mint kínáló forgatási helyszínt, és később sorra születtek a művészi értékű vagy csak szórakoztató balatoni

közönségfilmek is. Több filmünkben szimbolikus jelentőségű dramaturgiai szerepet is betölt a tó. Sorozatunk négy részében a legjelentősebb, Balatont ábrázoló, helyszínként használt filmeket gyűjtöttük össze, és próbáltuk különböző kategóriákba sorolva értékeiket számba venni.

Reméljük, a Balaton továbbra is magyarok és külföldiek szeretett üdülőhelye marad, és a magyar film is újabb művek sokaságában él páratlan adottságaival.

Almássy Katinka *Tour de Balaton*

Holovits Huba polgármester úrnak ajánlom

BBALATON–HOLD távolság a cél.
kerekeznek, tekernek, sisakjukon
görbül a fény. X négyel egy óra
a világűr, mondta Dávid:
megtanulta az asztrofizikát,
földünkől kiszakadt égitest
háromszáznolcvannégy kilométer csupán.
ritmikusan emelt csigavonalak
között törnek a magasba,
szférákat átívelő kupolák
ezüstszürke derengése bolygóként
sugározza szét, mint örömcentrifuga
a kerékpársport szeretetét. azúrkék
tó rezzenetlen, platánfákkal szeptett
tükörlemezén néhány hattyú,
réce csap le utattévesztő halakra,
ezüstös remegéssel csillapított éhség.
pedáloznak a biciklikormányba

bújtatott kilométerek, ösvény végtelen
szalagjával átfonja a Balatont.
Földvárnál feljajdult egy gitár,
szerelméért penget egy magányos diák.
holdtölte van, nagy fényes kerék,
gravitációs ereje ár-apályt hoz,
földlakót bűnre csábít, uralkodik
fákon, vizen korhadt-stég cölöpén
felrebben a sirály, hattyúk vibrálnak,
hápognak a kacsák. vitorlák vásznait
tépi a szél, fognak a kilométerek
vad-természet kozmikus peremén.
fekete oldalát takarja a holdkorong
hátsó térfelén, sziklák meredélyén
ösvény nem vezet. talán innen közelebb
a MARS, jeges űrben a vers
határvidékén szkafanderbe bújt
örökké magányos világunk
rendszerében elfogytak a kilométerek.

Aranyszín nyarak a felkélklő szürke bazalton

Udvardi Erzsébet badacsonyi posztumusz tárlatára

Május vége van, a Badacsony friss zöldben, fölötté a valószínűtlenül kék égbolt, s a magasba sziklákat is eltakaró, zsendülő vegetáció alatt fut a Római út, ahol a műterem-lakás szinte együtt lebeg a hegyvel. Erzsi néniék kertjében ugyanott a sokszögletű, de körféle fapad, őrzik hűen fügebokrok, elvirágozva is orgonák, harangvirágok, tulipánok és fehéres ibolyák. Egyedül a pad melletti mandula hiányzik, hiszen növendékorát alig élte túl, mert még aznap, amikor Tamás Pista bácsi meghalt, e fácska is elszáradt Erzsi néni döbbenetére. Amúgy – Ottlik Géza szavával – minden megvan. Miképpen volt.

A kerítést nem drótból fonták, cserjék, égre nőtt bambuszok veszik körül a hajdani otthont. A műterem-lakás is, amely nem úrhatnáságból volt hatalmas, hanem egyszerűen ekkora tér kellett Erzsi néni kompozíciói számára. Gondoljuk csak el: templomokba álmodta, készítette megbízásait. A bejárat előtt a holdviolácska. A műterembe lépve pedig a beérett áltermésű ágak fogadnak – régebbi nyaraktól – júdászest pénzeikkel. A fémes hideg-ezüst színek nem csupán a téli évszakra emlékeztetnek, hanem már Udvardi Erzsébet kolorizmusára is. Igen a forró-arany színű nyaraira. Nem illanhatnak el, hiszen orosz misztikusoktól – többek közt Trubeckoj hercegtől – és ikonfestőktől tudjuk, az aranyszínek metafizikája van: jelképezi mindenképp tartósságát, romolhatatlanságát, megbízhatóságát, vagyis örökkévalóságát. Míg Egry József fehér színnel, a rajzlapra nem vitt anyag hiányával jelezte az izzást, addig Erzsi néni magával az arannyal. Valódi arany-fóliával a szakrális képein.

...az aranyszínek metafizikája van:
jelképezi mindenképp tartósságát,
romolhatatlanságát, megbízhatóságát...

A festmények ismerősek a hajdanvolt műterem és lakás falain, ismerősek itt, az Egry József Emlékmúzeum falai között is. Emitt tájkép az őrsi öböllel, amire az emeletről nyílt Erzsi néni ablaka, amott a nádvágó a festményen. Tündéri realizmus, szinte Szécsi Margit versét van kedve dúdolnia a nézőnek: „Tő fölött és ég alatt / hívős kékség bujdosol. / Tolong fehér fellegfalka, / körbefogja ég-akol. / Nádvagónak a világ: / nádas-szegete tő-világ, / ez a kékség szalagtalán / kalapuknál kék virág.” Udvardi Erzsébet 1963 és 1966 között Badacsonyban festett képeiből négy is szerepelt 1975-ben Keszthelyen a Balatoni Múzeumban *Balatoni Képtár* címmel rendezett, minden addiginál gazdagabb kiállításon. Bodnár Éva a Magyar Nemzeti Galéria és a Balatoni Múzeum balatoni tárgyú festményeiből egy kiad-

ványt is szerkesztett, amely a mai napig mintául szolgál, ha valaki a legszebb Balaton-ábrázolások közül szeretne könyvet megjelentetni. Rang volt e tárlaton szerepelni, komoly elismerés festőinknek akár egy-egy alkotással is bekerülni Szerelmey Miklós, Telepi Károly, Benczúr Gyula, Mészöly Géza, Szinyei Merse, Egry, Bernáth Aurél, Halápy János festményei s rajzai közé. Három másik Udvardi-kép (*Szőlőhegy télen*, *Nádcsomó* és a *Sirató*) társaságában válogatták be az ítések a *Nádvagót*.

Udvardi Erzsébet Badacsonytomajon alkotott 1959-től, s ahogy az évek teltek, egyre többet és mélyebben foglalkoztatta őt is a tó és a bazalt világa. Bármerre is szerepelt képeivel a nagyvilágban: Bécstől Velencén át Új-Delhiig, a Balaton partjához mindvégig hű maradt.

A Duna partjáról a fővárosba ment, onnan ideérkezett. A pillanatot az akarattjai partoknál, amikor eljegyezte őt a Balaton, illetve igent és hűséget fogadott a tónak, elmesélte nekünk, többen is megírták. Ám a hatvanas évek elejéről Erzsi néni alakját idézni hadd lapozzam föl Tatay Sándor sorait. „...feltűnt nekem egy lány, akit nemegyszer láttam botladozni nagy mappájával a Kisfaludy út macskakövein, mert az embernek idő kell és néhány ficam, míg megszokja a mi hegyünket a bokája. De ő kitartó volt. És nemsokára megismertem akkori képeivel együtt egy petúniás teraszra, nagy panorámára nyíló kis szobában, melyet az állami gazdaság juttatott neki. Ott elkezdett mesélni a hegyről... (És) megszülettek az első képek. Barnásan sötétlő őszi hegy a prészázak messze tündöklő fehér foltjaival. Aztán a munkálkodó badacsonyi emberek jellegzetesen szép mozdulatai, ahogy vizet merítenek a kútból, ahogy hordót emelnek, puttont vesznek a vállukra, szép ívű hajlással belevágják rövid nyelvű kapájukat a nehéz, köves földbe.”

Tatay Sándornál Egry József óta aligha ismerte valaki jobban a Badacsony világát. Sándor bácsi tudta csak igazán milyen a szürke bazalt színe, ha fölkelklik. Pedig nem tanulta a színdinamikát Nemcsics Antal tanár úrtól, bár Pápáról bizonyonnyal ismert minden festőművészt. Erzsi néni badacsonyi tanítványból mesterei testvérműzsájává vált. Vajkay Aurél, aki pedig a balatoni hegyközségeket ismerte úgy, mint tenyerét, szintén meghallója lett az Udvardi-festmények legtitkosabb üzeneteinek is: „A bazalt adja a sötét tónusokat, az őszbe boruló szőlőhegy, a nádas olykor a sok rozsdavöröset, a klasszikus ókorig visszanyúló kultúra tanácsolja a ragyogó színeket. Mesevilág voltaképp, ami Udvardi Erzsébet képeiből árad, legendák sorozata, amilyent csak egy szerető édesanya tud a gyermekeinek elmondani. Olyan felnőtt gyermekeknek azonban, akik már két világháború rémségeit megélték, s most balsejtelmek elől anyjukhoz menekülnek. Csak asszony tud ilyen megható szépen a felnőttekhez szólni, meséket mondani, csak nő tud ennyire szeretetteljesen mozdulatokban feloldani emberi alakot. Gondoljunk csak a badacsonyi betlehemesek (vagy inkább Háromkirályok)

egy varázslatos éjt sejtető világára, vagy a parázsvivő nő gyengéd mozdulatára. S a tágranyílt szemek messzibe vesző tekintetükkel az ókor jósnőinek legendáit idézik. Az asszony magában érzi az élet titkát, s mindennél jobban tudja értékelni, szeretni ezt, s ez az életszeretet sugárzik Udvardi Erzsébet képeiből.”

Udvardi Erzsébet 1970-ben már egészen kiforrott, egyéni stílusával, sajátos, senki máséval össze nem téveszthető képi világával lepte meg a közönséget a Tihanyi Múzeum falai között. Sokan ismerték már, de sokan még nem. Kiállítását É. Takács Margit rendezte, a megnyitót pedig Tamás István mondta. Itt álljunk meg egy pillanatra! Tamás István a hatvanas évek második felében Udvardi Erzsébet diófája (pontosabban, Tataytól jól tudjuk már, a tanács által kiutalt ház kertjének a diófája) alatt tűnődött Udvardi Erzsébet festői világán. E tihanyi Udvardi-kiállítás megnyitására készült írásával. Laudáció volt ez a megnyitászöveg a javából, de valami más is. Szerintem voltak néhányan, pontosan nem tudom, mert akkoriban 10 esztendő s valék, akik kihallották ott, a templomhegyen, akkor, a hatvanas években festett képek gyűjteményes bemutatásán a művészettörténeti szakszövegbe szőtt vallomást. Azokból a bizonyos irodalmi áthallásokból következtek, hogy nem sokat tévedtek, akiket nem ért váratlanul, hogy Tamás István négy esztendő múlva elveszi feleségül azt a művésznőt, akinek éppen a festményeit kell az érdeklődők figyelmébe ünnepélyesen ajánlania. Emígy: „...a jelen alkalomra fordítva a szót, gyökerében elfojtom minden tudós gondolat ellenszenves kísértését: jó-e nézni ezeket a képeket? Nagyon jó. Miért? Nem tudom. Csak jó. Persze most hazudtam, a hatás kedvéért. Igenis, hogy tudom. Mert szépek.”

Nincs szükség filológiai nyomozásra, anélkül is látnivaló, hogy Tamás István prózasorai nem csupán Erzsébet néni alkotásai, de Juhász Gyula szerelmes költészete felől is kaptak fényt: „Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon, / Fájása édes, hadd fájjon, hagyom. / Ha balgaság, ha tévedés, legyen, / Ha szerelem, bocsásd ezt meg nekem!”

Am előreszaladtam, remélve, hogy Udvardi Anna már Erzsébet nénihez a hetvenes években született festményeiből tervezi a harmadik tárlatot. Addig is maradok a hatvanas éveknél, mivel maradandó művek kerültek ki Udvardi Erzsébet tomaji műterméből. Az írástudó tudósítók időben felfigyeltek arra, hogy nem akármilyen szellemi üzenetük van ezeknek a festményeknek, túl a szépségükön. Koncz István például a metaforikus, vagyis inkább szimbolikus látásmódot üdvözölte, amelyből a Vajkay Aurél emlegette legendavilág teremtődik. Jelképpé lesz az Udvardi-festményeken az édesanya alakja, vagy bármelyik badacsonyi figura: „...lennyűgöző darabja: az Anyám című. Nem egyszeri-egyedüli; egy kissé valamennyiünk édesanyja, aki mintha nem is a Balaton, hanem az idő végtelen partján ülne. S jelképpé nő a legmindennapibb természeti jelenség is, a Szél, az Eső, a Cserje. Az összehajtható hármas »oltárkép« Királyi jegyeseinek szeméből inkább a hajdanvolt vincellérek unokái mosolyognak ránk megkapó bájjal...” Udvardi Erzsébet legszívbelemaradóiban tán éppen szüleit örököltette meg. Édesapját és édesanyját. Apám című portréjáról Vajkay úgy vélekedett, hogy „a legsikerültebb magyar arcképmások közé tartozik.” Hadd tegyem hozzá – katartikus látványként méltó párjai az Apám-nak az Anyám és a Rekviem. Utóbbi édesanyját láttatja, amint édesapját eliratja. A ravatal mögött akár horizont is lehetne, vagy éppen a másik világot elkerítő sövény, amilyen a műtermet körülvevő bambuszor, de ez a sűrű sötét vegetáció az az erdő, ami-

be az emberélet felénél már Dante is majdnem beleveszett. S valahol az ágak között egy Nap, de csak annak süt teljes bolygóként, aki túljut a rengetegen. A középkori siratóverseink, a planctusok szomorúsága és egyben élet- és öröklét-igénylő reménykedése jelenik meg a Rekviem című festményen. Csodáljuk meg e beköszöntött nyárban, most, ám remélem, hogy a következő esztendőben egy jövőző Udvardi Erzsébet Emlékház féltett kincse is marad.

E kiállítást Udvardi Erzsébeték családi barátja, a költő Simon István lírai sorainak idézésével szeretném megnyitni.

„Udvardi Erzsébet képei előtt arra gondolok: milyen is az emberi lélek viszonya az időhöz és a földhöz? Választ nem várok. A művészet nem tudomány. S azt mondom – bevallom, kissé megilletődötten a látványtól –, hogy európai festészet teremtődött a művész badacsonytomaji műtermében. Áttetsző lírája mögött a táj szelleme, a történelem, a múlt. Eltűnt idők fényessége, vizek csillogása, hegyek mozdulatlan-sága, a Biblia szépsége és örök igazsága – a múlt és a jelen, amiként ő látja. Szülőföldünk, szeretteink, s a balatoni világ: ecsetje nyomán tiszta tükörben. Pillanatok szépsége és szomorúsága. Gondolat, érzelm: amennyi az ember szemsugarában és a szívében megfér.”

Végezetül annyit csupán: 43 esztendeje Simon István temetésén láttam, hogy Udvardi Erzsébet óvva öleli a költő árván maradt fiát. Udvardi Erzsébet angyalait kérem, hogy ebben a tájban szépen megmaradnom már az ő festett angyalai öleljenek!

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Návdvágó – Udvardi Erzsébet festménye

CSERNA CSABA

J'adore avagy Il, Tu, Súlyom

Nyári repülőutam a Lufthansával úgy indult, hogy a MALÉV megszűnése óta szinte duplájára emelt 300–350 ajros (így ejtik a magukra valamit is adó németek az Eurót) repülőjegy mellé egy másfél órás késést sikerült összehozniuk, mert a fedélzeti számítógép még Frankfurtban elromlott. Egy hónappal ezelőtt is egy maródi gépet akartak Pestre küldeni, szerencsére még német földön észrevették a hibát. Elfoglalván a helyem, mindig a bal oldali folyosós ülésre foglalom, egy zsiszikes, apró, korpulens nő levette a cipőjét, a jobb oldali ülésre felállva rakosgatta a csomagjait. Nem is értem, hogy tudta átverekedni a három kézipoggyászt a biztonsági ellenőrzésen. Hirtelen ötlettel az egészet a fölöttem lévő rekeszbe átpakolta, miközben elmondta, hogy fél attól, hogy a paprika és a paradicsom összenyomódik, és a szegedi téliszalámija kárt szenved. Behúztam a nyakam, féltem, hogy a csomagjait a fejemre ejti. Őt birkatürelmű, de villogó tekintetű ember várta, hogy befejezze a rámolást, és továbbhaladhassanak. Miután kész volt, elégedetten beült mellém a középső ülésre, elfoglalva a közös karfánkat. Írván az sms-t fiam a doktor úrnak, hogy késve érkezem, nyersen rámszólt, hogy kapcsoljam ki a mobilomat. Morcosan megkértem, hogy ne foglalkozzon velem, hol vagyunk még az indulástól, tudom a kötelességemet. Kiderült, mert nem tarthatta magában, hogy orvos és rendőrfeleség.

Akupunktúrával gyógyít, Kínában tanulta, érdekesen szedi ki a kullancsot. Egy gyufa fejét bevizezi, majd a kullancs körül óvatosan köröz vele. A vérszívó szerinte jobban szereti a foszfort a vérnél és kijön magától.

Ahol lakom, van egy forgalmas gyalogátkelőhely, reggel fél nyolc és nyolc között a doktornő rendőre vigyázza. Már csak a hegyes porosz fémsisak hiányzik a fejről. Miután az iskolába tartó, elmélázva cammogó gyerekek átkelnek rajta, egyenként lejattolnak a pandúrral. Kedves kép. A férjének mindig azt mondják a lurkók, hogy meleg a keze.

A felszállás után a LUFTHANSA gép turbináinak olyan fűsüketítő volt a hangja, hogy megkérdeztem a közelben leszájzott stewardest, vajon *Messerschmitt*-e a gép típusa. Az ilyen jellegű jópofaságtól nem kapnak nevetőgörcsöt a németek, az állandóan mosolygó hölgy közölte, hogy Airbus A321-en utazunk. Ha ő mondja, így van és pontum.

A repülő alkalmatosság a Pilis fölött bevette a hirtelen balkanyart, a gyomor utána, majd az inhomogén felhőrengetegben rátért egy átlagban emelkedő hullámvasút pályára. Miután kidugta fejét a felhők közül, vízszintesen és lehalkulva folytatta útját a naplemente felé, a légikísérő összehúzta a business utasoktól elválasztó függönyöket, emlékeztetve a hajófenéken utazókat osztálybesorolásukra. A „fiam lehetne” légikísérő, kis réztábla a szív alatt, rajta B. Henderson, kiosztotta az

utóbbi években e légitársaság járatain is lepusztult ellátás aktuális darabját, az *Apfel-Schlupfkuchent*, még a neve is gyönyörű. Tartalma sokat ígérő, margarin, cukor, 15% alma, búzaliszt, sütőpor, citrom és vaníliaaroma. Nyomokban gabona, tej, tojás, szója, mogyoró. Egy, talán nem a romlottságtól felfújódott műanyag csomagban. Még azelőtt kivettem a lehajtható asztalkára a V. Mária kolléganőmtől kapott fahéjas álomsüteményt minden eshetőségre készen. Nagy sikert arattam vele szomszédos utastársaimnál. Golyóstollal kipukkasztottam a zöldessárgán sápadó sütemény felfújódott zacskóját. Nagyot szólt, de senki nem kapott a belső zsebéhez. Hja, lazult a közbiztonság. Frankfurtban a biztonságiak a felszállás előtt kiszúrták a táskámban lapuló névjegyartó kis fémdobozát, de a kabátom zsebében felejtett 10 cm-es pengéjű túlélő késemre – készítette Nagy Zoltán – ügyet sem vetettek. A sütemény

...az állandóan mosolygó hölgy közölte,
hogy Airbus A321-en utazunk.

„Ha ő mondja, így van és punctum.

szerencsére nem a Bulgakov *Mester és Margarita*-ban megénekelte „*másodlagos frissességű*” volt, íze gyermekkorom Rózsika nénije által a székesfehérvári II. Rákóczi Ferenc Állami Általános Iskola napközijében kiosztott vizes piskótát idézte, derekasan felfújódott bennem, mikor a kötelező vörösbort és a buborékmentes vizet utána küldtem. Érdekes ez a preszexuális korszakomra jellemző érzékenység a napközis tanárnők irányában, már 7 éves koromban megfogtam egyikük fenekét. Szép kis kalamajka lett belőle. A későbbi években szünni nem akaró, bennem kellemes érzést keltő mozdulatom akkor a tantestület témája lett: „*Murci, képzeled, mit csinált a fiad a napköziben!*” – szóltak pedagógus édesanyámnak. Otthon csak szigorú figyelmeztetésben részesültem, édesapámat viszont deresre húzták: „*Sándor, látod, miket csinál, a fiad meg utánozza!*”.

A nagy műgonddal elkészített, aloé vera kinézetű fahéjas-ra ekkor még rá sem tudtam nézni. A 60-as években, mikor

hivatalosan repültem az Iljusin 18-ason Moszkvától Jerevánig, csak egy buci nagyságú száraz brióst adtak teával a három órás útra, mégis kibírtuk. A repülőgép szárnyai le-föl mozogtak, mint egy nagy madaré, furcsának találtam. U. Zoltán kedves kollégám és főnököm azzal nyugtatott, mikor látta szorongásomat első repülőútamon, hogy eddig még egy gép sem maradt fenn, azon kívül, ha lezuhannánk, külföldiként biztosan nyilvánosságra hozzák a katasztrófát és az utaslistát. Megnyugodtam. Olyan zaj volt, hogy csak kiabálva tudtunk beszélgetni, annyira rázott, hogy olvasni se lehetett. Akkor ez volt a természetes. Az már ijesztőnek tűnt, hogy akkoriban több MALÉV gép lepotyogott Dániánál, Kijevnél, Drezdánál, Burmánál (Mianmar, a fiatalabbak kedvéért). Ekkor született az a vicc, hogy mi a MALÉV reklámja? „*Elvisszük Burmába, visszahozzuk urnába*”, vagy *Fly by MALÉV* helyett *Die by MALÉV*. Amikor végleg eljárt az idő a gépek felett, pensionálták őket, legfeljebb a Bábolnai Állami Gazdaság tyutyukáit szállították kelet felé. Az őket követő Tupoljevok is hol vannak már. Kíváncsian várom, hogy milyen ellátást kínál majd az erős hazai ellenszélben születendő új magyar sólyomszárnyú légitársaság.

Gépiesen nézegetem a *Worldshop* újságot, parfümök, szeszek, cigaretták. Versace, Chanel, Bulgari, Giorgino Armani és az új szerelmem a *J'adore* (imádlak) a Diortól. Gondolok egy merész, letakarom a fátyolosan ledér női alakot, csak a szó látszik, és felmutatom a titokban őszülő stewardessnek. Elpirul és egy halk köszönőmmeletűnik az első osztály felé. Mikor visszajön, megkérdem, hogy a francia nyelvet honnan ismeri, mire közli, hogy élt Párizsban. Látszik magán, jött automatikusan a válaszom. – *Charmant* súgja halkán, ettől én jövök zavarba, és véget vetek a fahéjasnak. Fiam hullámos papagájai is azonnal ettek egy kicsit, mikor rájuk tört a pánik. Pár perccel később odacsúztat egy hosszú Madanga csokoládét, soha nem kóstoltam. Ez kedves. Majd odaadom a fiamnak, úgysem hoztam neki semmit – gondolom, mikor észreveszem, hogy az egyik végét megkezdte. A sajátját ajándékozta nekem.

Befejeztem a csokit, megkezdte a leszállást és a kijózanodást.

Bérczy József

Szekvenciák

I.
SORS

Párok kezéből gombolyodott...

II.
VOLT NYARAK
Aranylanak.

III.
ARANY EZÜST
Arany mint a nyár.
Ezüst mint a fény.
Te. Te drága lény...

IV.

TITKOK

Egy itatot! Ha többet nem is.
Szomjas vagyok.

V.

HOGYAN IS

Esett. Dőlt.
Ilyen nyarat, ilyen esőt.
Nem maradt semmi
szárazon.
Az arcod...

VI.

NINCS ÉG

Nincs Ég –
nincs Ég, mely miénk...

Petróczi Éva

A ház, ahol a tűz lakott

Több mint hatvan év múltán láttam viszont a Vaterán balatoni nyaraink állandó társát, a „szocialista Magyarország” egyik jellegzetes házi tűzhelyecskéjét, a Lampart petróleumfőzőt, közönséges, kicsit tájszólásos nevén a *petrofőrt*. Cudar egy szerkentyű volt, meg kell hagyni: tűzveszélyes és betyárul bűdös. Petróleumszaggal árasztotta el a rajta készült ételeket (főleg paprikás krumplit) épp úgy, mint a vele egy térben tartózkodó felnőttek és gyerekek haját-bőrét, minden porcikáját. Akadt egy, a miénknél jóval kisebb alsóbélatelepi nyaraló, Kutor Ferkó bácsi zenészerző-tanárék madárfészeknyi rezidenciája, ahol a belépéskor valóságos petróleumszag-orgia csapta orra az embert, olyan aprócska légtérben működött a fránya kis szükség-tűzhely.

Én mégis rajongtam érte, annak ellenére, hogy a kellemetlen illatokat már pici koromban nagyon keservesen viseltem el. Akkor még nem igazán tudtam megmondani, miért, legfeljebb annyit tehettem, hogy már akkoriban költői körülírással követeltem, hogy gyűjtsák be, lehetőleg minden este. Estéinkhez hozzátartozott, hogy sötétedéskor menetrendszerűen és macacsul rimánkodni kezdtem: „Kérem a házat, ahol a tűz lakik.” Most, ahogy figyelmesen nézegetem a vaterás hirdetés kékre mázolt petrofőriját, rádöbbenek: bizony, nagyon pontosan fogalmaztam. Mert számomra nem a masina gyakorlati haszna volt az érdekes, nem az, hogy pár perc alatt ételt és mosdóvizet melegített, szemben az ócska, füstölgő és lassan melegedő, vénséges vén sparhelttel, amelyet sokszor hosszan-búsan tömnünk kellett rőzsével, hogy legalább egy kicsit átlangyosodjék. Úgy vélem, minden józan megfontolást félredobva, kizárólag attól jöttem tűzbe, hogy a hőálló kis máriaüveg ablakon át láthatom a tüzet. Bizonyára ezért is neveztem el a csúf hangzású, fortyogást idéző „petrofőr” helyett „a tűz háza”-nak ezt a korántsem gyerekbarát tálcolmányt.

Amelyről ma, őszülő fejjel az ókori Róma házitűzhely-őrzői jutnak az eszembe. *Lares et penates*. Meglehet, a család Itália egykori nyelvében otthonos felnőttjei el is ejtettek előttem egy-két szót róluk, s felejtésre alkalmatlan agyam mindmáig megőrizte ezeket a voltaképpen nem engem, hanem a „nagyok” sokszorosan sebzett életét dajkáló, felnőtt szavakat. Mert az is lehet, hogy ezzel a két szócskával, csakúgy, mint a nekem összeügyeskedett, fehér batiszt és piké holmikkal, hadat akartak üzeni annak a kérlelhetetlen jelennek. Még annak árán is, hogy sokszor ki nem állhattam agyonápoltság cukorbaba lenni. Fityiszt próbáltak mutatni egy olyan korszaknak, amely fiatal apákat ragadott el csecsemő kislányuk mellől, s hat műtéttől jól-rosszul összetakolt fiatal anyákat száműzött, mint egy kiegészítő büntetésként, „ahol madár se jár” falvakba. Elvégre, városi állás miatt járt volna egy politikai elitelt feleségének?

Petrofőrt, a maga fizikai valójában, több mint hatvan éve nem láttam. Ma is csak fényképen. És mégis: Aladdin-lámpaként hat rám; meg sem kell érintenem, szagát se kell éreznem, s hipp-hopp ott termek távoli gyerekkorom kellős közepén. Nevezhető ez múltidézésnek, nevezhető öreges nosztalgiá-

zásnak – pedig egyik szó sem fedi a valóságot. Másról, sokkal többről van szó most, másról, sokkal többről volt szó „a tűz háza” közelében töltött régi nyaraimon. Arról, hogy egykor is, most is rendületlenül hittem és hiszek a kis csodákban, a pénzen meg nem vásárolható varázslásokban. Hála Istennek, a mi Irma pihenőnkben, abban az egyik apai dédanyámról elnevezett kis nyaralóban nem történt semmiféle tragikus baleset, nem pusztított tűz, a petrofőr ártatlannak és ártalmatlannak bizonyult. Így aztán alkalmas volt arra, hogy valami többletet, sőt, egy kis költészetet, minden esti játékot csempésszen teljesen komfort nélküli balatoni napjainkba, ahol a kínai húskonzerv és a hazai különleges vagdalt (a nevezetes gyíkhús) is luxusnak számított.

Venni persze nem fogok ilyen kütyüt, se a Vaterán, se ócskapiacra. De a képét gondosan megőrzöm, hiszen tudom: a kis üvegablakon át megcsodált lángocskák fénye, a nagybetűs Fény szeretete mai arcomon, mai tetteimen is meglátszik, visszatükröződik. *Ave, petrofőr!*, köszöntöm ezt az egykor oly sok család életébe világosságot és melegséget hozó kis találmányt, veszélyeit és bűzét feledve. Ha tudnék festeni, meg is festeném, a ma előhorgászott, színes, szélesvásznú internetes fotó alapján. De nem tudok – így hát megírtam.

KOCSIS KLÁRA

Hús pengő

Csend ült a kórházi folyosón, az elfekvőben. A kórteremajtók sorra összenyitva a folyosóval, mögöttük ájult mozdulatlan-ságban heverték az öregek. Július volt a nyugat-dunántúli kórházban, odakinn ezer lánggal égett a nyár, de idebent áporodott hűvösség terpedt végig a folyosón, a férfiosztályon. A délutáni szieszát csak a mozdulatlanul heverő öregek hörgő lélegzetvétele szabdalta ezernyi apró, finom darabkára.

Józsue nyitott szemmel, a plafont bámulva feküdt. Kórházi lepedő fedte a testét, lelógó csücskében a kórház bordó pecsétje ormótlankodott. A mellkasa fájdalmasan süllyedt-emelkedett. Délben bent volt nála az asszony, testes nő, falujabeli, hatvan éve együtt, tejfölös csirkepaprikást hozott nokedlivel, a legkedvesebb ételét. Józsue csak a fejével intett neki, hogy nem kell, nem akar már enni.

Mozdulatlanul feküdt egész addig, míg halványulni kezdtek a fények. A folyosón jegeskék neonvilágítás gyúlt, de a szobákban továbbra is homály honolt.

Alkonyatkor beóvakodott hozzá a lánya. Ugyanolyan testes, mint az anyja, ugyanolyan hideg, idegen. A lány gépiesen megigazította a párnát Józsue feje alatt, noha nem volt rajta igazítanivaló. Némán ücsörgött az apja ágya mellé húzott széken, miközben a kórterem árnyakkal töltekezett.

A mennyezetre is árnyak kúsztak, egyre mélyültek, Józsue már azokat bámulta. Égette a lepedő, égette a szégyen. Könny folyt a szeme sarkából, végig, a szája sarkában kicsit megállt az erecske, tétovázott, aztán hirtelen megindult le az állán, végül a lepedő alatt eltűnt, elszivárgott, beleveszett a homályba.

– Csak hús pengő – szakadt fel az öregből. A lánya felé fordította könnyek áztatta arcát. A sós víz vékony erecskében folydogált végig rajta. Nem törülte le se ő, se a lánya.

– Csak hús pengő! – ismételte panaszosan újra a mennyezet árnyainak.

– Miféle hús pengő, apuka, már rég forint van – böffent föl oldalt a lánya a sötét ücsörgésből, szendergésből felriadva.

– Vendel, a komám azt mondta nekem, ő kétszáz pengőt kapott egy alkalomért. A grófkisasszony fölrendelte magához a kastélyba. Nagy étvágyú, telhetetlen férfifaló hírében állt a grófkisasszony. Furcsa gusztusa volt a nőnek, sorban felrendelte magához a falubeli csinos legényeket egy alkalomra. Engem is. Vendel kétszáz pengőt kapott tőle az együttlétért, azzal dicsekedett. Nekem meg csak húszat fizetett a grófkisasszony, pedig megadtam neki, amit akart... – az öreg könyvei megállíthatatlanul folytak.

A lánya kajánul elvigyorodott, még egy fintort is vágott, de Józsue nem láthatta a homályos kórteremben.

– Na és apukának ez annyira fáj? – ironizált a lány kegyetlenül.

– Nem fáj... De én miért csak hús pengőt kaptam, mikor Vendel kétszázat – zokogott bele a párnájába, fejét félrefordítva az öreg.

– Ott pusztuljon a maga grófkisasszonya, minek emészti magát miatta! Később jól megkapta az a céda nőszemély,

amit érdemelt, végül csak elárverezték a kastélyát, elúszott a grófi birtoka is, hál' istennek eltűntek erről a vidékről pereputtyostul – háborgott mély torokhangon a lány.

Az öregember nem is hallotta a szavait, folytatta:

– Amikor évek múlva visszajöttem a faluba, de már mint végzett, snájdig horthysta altiszt, csinosan, katonai egyenruhába öltözve, megint hívatott a grófkisasszony. Híre ment, hogy megjött a Józsi, és már nem az a szőke, kék szemű parasztleány, a csizmás-fehéringes, aki volt, hanem fess, egyenruhás katona úr, Józsue. Akkor megint üzent értem a kisasszony. Nem mentem.

Aztán a háború alatt, mikor bejöttek az oroszok a Hadiklaktanyába, hogy mentsem vezérkari tiszt felettesem életét, felajánlottam neki, cseréljünk egyenruhát, inkább engem löjjenek le a ruszok, mint őt, higgyék azt, hogy én vagyok a vezérezredes. A turpisság persze hamar kiderült, őt kivégezték az ávósok, a klaktanyából hurcolták el, engem meg megtorlásul minden magyarázat nélkül tíz napra bezártak egy családi ház fűtetlen fürdőszobájába télvíz idején, kemény fagyban, étlen-szomjan, sötétben, aztán meg bevágtak egy transzportba.

...derekukra hurkolt kötélén küldték le a szerencsétlen hadifoglyokat, hogy ők legyenek a kísérleti nyulak...

Nagy hirtelen a Kaukázusban, a legkeményebb büntetőtáborban, hadifogoly olajbányászok közt találtam magam, ahol a fűrészi gödörbe derekukra hurkolt kötélén küldték le a szerencsétlen hadifoglyokat, hogy ők legyenek a kísérleti nyulak, van-e a gödör mélyén gázzivárgás, vagy nincs. Sorban küldték le élve a magyarokat, de sorban mindet már megfulladva húzták fel...

Hogy elkerüljem ezt, hirtelen vaknak tettem magam. Rizikós volt, mert ezzel azt kockáztattam, hogy lelőnek mint olajbányászatra használhatatlan „vak” hadifoglyot. Nem lőttek le, hazaengedtek.

Amikor a hadifogolyvonat a magyar határhoz ért, leszálltunk, és sírva megcsókoltuk az anyaföldet. Annyira lefogyva értem haza a falumba, hogy saját nagynéném sem ismert meg, amikor betértem hozzájuk. Első pillantásra szegény idegen koldusnak nézett, akinek valami ételmet akart a kezébe nyomni szánalomból. „Te vagy az, Józsi?”, meredt rám döbbenet, amikor mondtam neki, hogy ne tréfáljon velem, én vagyok a Józsi, a rokona. Aztán nem írtam alá a hűségnyilatkozatot, megrágalmaztak, falhoz állítottak, végül leszerelték a katonaságtól...

– De miért csak hús pengő? – zokogott bele az öreg oldalt fordulva a párnájába.

Éjszaka volt, vak sötét.

Sámánok, énekmondók, dünnyögők hangján

El kell fogadjam Varga Rudolf, Czipott György: *Kórisme* című kötetének fülszövegében írt észrevételét, hogy „*Sejthető, hogy a költő saját világváltozata szerint fogja feltárni a világ helyzetét, (hogy a kötetben olvasható) versek hangvétele újszerű, a sámánokra, énekmondókra, dünnyögőkre jellemző (s, hogy munkáiban) a köztudatból ma már szinte teljesen kiveszett intonációt alkalmaz.*” Jőmagam, jelen ismertetőmben immár harmadszor írok Czipott György egy-egy verskötetéről, így már volt módomban „belekóstolni” egyedi hangvételű, könnyűnek nem nevezhető verseléstechnikai metódusába.

Alapvonalában e mostani kötet sem különbözik elődeitől, megoldásaival azok nyomvonalán halad, ami egyfelől jó hír, hiszen megállapítható, hogy szerzőnk ezúttal is karakteres, csak rá jellemző, kiforrott hangon szólal meg, másfelől azonban jelenti azt is, hogy a szövegértést nem mindig segítő szokatlan szókombinációk ezúttal is jelen vannak. Ezért örültem Varga Rudolf fülszövegébéli, a megfejtéshez kulcsot kínáló sorainak: hogy verseiben Czipott György, a sámánok énekmondásaira jellemző, ráolvasó-megidéző intonációkhoz nyúl vissza. S lám, mily igaz: korunk világát kifejező különös szóalkotásaival fűszerezett verseit innen nézve, a sámánidők beszédjéhez viszonyítva tekinthetjük relevánsnak.

*Vöröskő hullámtörő mögött
mindig tiszta volt a víz.*

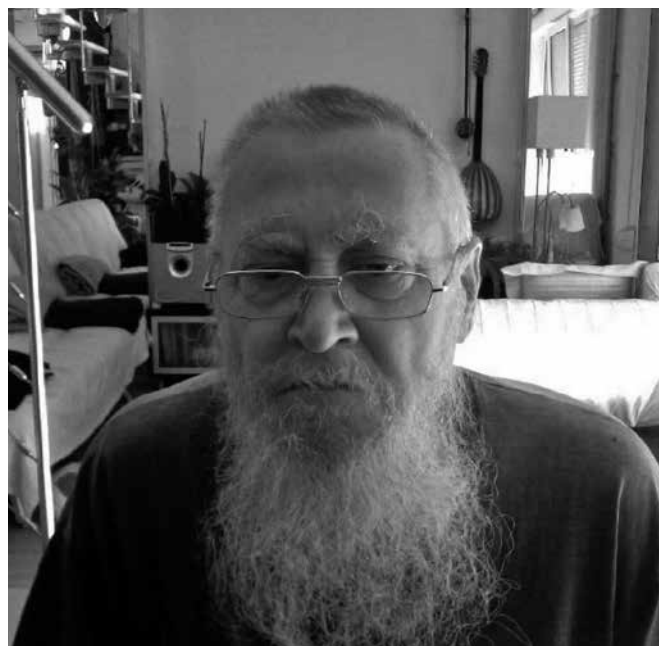
A kitárt szárnyú dongólégy halála.

Szerzőnk, százkilenc verset tartalmazó kötetét, szokásához híven ezúttal sem osztotta ciklusokra, versei így egyhuzamban olvasandók. Nem tudom, hogy a kötet szerkesztésekor a versek születésének kronológiai sorrendjét figyelembe vették-e, merthogy a könyv első negyedét adó írások a kötet további részében olvashatókhoz viszonyítva könnyedebbek, szóballasztoktól mentesebbek, mi több, korszerűbbek. Az első ciklus, ha mondhatjuk így, munkáiban felismerhetők a modern utáni verseléstechnikák kísérleti jegyei, a szubjektummaszkosodás, az értelemszóródás, vagy a szövegszerűségre hajazó ahumánus megszólalásmódok, stb. változatai.

Mint pl. a (*nomen est omen*), *Bátorének*, és a *Tétre, helyre, befutóra* című opusok esetében. Ezeket, véleményem szerint érdekesebb együtt szemügyre venni, semmint külön, ahogy a kötetbe felvették, már csak azért is, mert a könyv egyébként sem bővelkedik hosszúversekben. Számomra azonban mindenekelőtt a két vers személyességet előtérbe állító attitűdje indokolja egybefoglalt áttekintésüket. De ezt látszik alátámasztani a két vers egymáshoz fűző motívumhasználat is, a *Bátorénekben* pl., a „*poharad alatt ...táncolnak csöndkarikák*”,

míg a *Tétre, helyre, befutóra* című versben a „*pohárnyomkarikák ...olimpiáznak*”, sorok.

A *Bátorének*, kezdő nyolc sora, mintha egy másik versből, vagy egy másik szerzőtől származna, ezt sejteti a vers többi részétől eltérő, a sorkezdő nagybetűket is ismerő írásmód, a külön sorként alkalmazott zárójelek használata, valamint a „czipottgyörgyös” szóösszetételek hiánya, melyek azonban később újra felbukkannak. (Mint pl., *démonhagyta, mennyiszérű, térdeplősarkok*, stb. Jelzem, ezek itt, ebben a szöveggörnyezetben versbarát módon illeszkednek a textúrába, kivéve talán az egyetlen, „*ciklopkőfal*” szót, aminek a jelentését sajnos nem sikerült megfejtennem). „*Vöröskő hullámtörő mögött / mindig tiszta volt a víz. / A kitárt szárnyú dongólégy halála. / Kék vászonfecske csíkja*”, kezdődik a vers, s már itt feltűnhet az egymással laza jelentéskapcsolatot tartó sorok alkalmazása, amelyek már az értelemszóródás eszközével alakítandó szövegformálást sejtetik. A vers további két, az eddigitől elütő írásmódot alkalmazó részében is ez folytatódik. „*négyötödnyi ég ledőlt. / csillagúrben forrás csobog. ... minden vegyesbolt bezárt. / fészter démonhagyta mélyén / rozsdás tányérlámpa ráng. / mezsgyén vonulnak / porkabátos, elaggott házak, / árnyukat fölveri kéken katáng*”. A második modernítésben, ahol a szimbolizmus új változataként az aura révén, az aurával, mint eszközzel történő értelemközlés kísérlete zajlik, az egymáshoz nem kapcsolódó mondatok egymás utáni sorjáztatása egy hangulati összkép kimunkálását (is) célozza, célozhatja. A szavak, mondatok szinte dadaista, mert egymással értelmi kapcsolatot nem tartó módon történő fel-

Czipott György

hozatala itt épp ennek a hangulati aurának a kialakítását szolgálják. Mint ahogy a harmadik versszak alábbi sorai is: „*cinke-sírokból elkorhadt idő. / esőkoszolta ciklopkőfal résein / megalvadt szurokként szívárog éj. ... szavak már mind ugarra hulltak. / térdeplő-sarkok részeg angyalokkal teli*”. Hiszen a vers nyelvi erőterében, többek között épp ezekkel, a töredezettségnek, a bizonytalanságnak, az egyensúlyhiánynak, az akár az irracionálisig tágitott, távolságtartó eszköze(i)vel lehet az ember izoláltságra kárhoztatott létét az élet globálissá rendeződött rendjeként érzékeltetni. Majd feltűnnek az „áttűnés” sorai: „*türelmes poharad alatt örökkön / neked táncolnak csöndkarikák*” ... „*Ősten utána-tölt, ne félj, / világokat dümnyögtök majd ... / hisz amnyi dal maradt...*” A költőnek a versben épp ezekkel a különböző nézőpontokat közvetítő mondatokkal kell a maszkosodásnak kitett, de az élmények igazságtartalmának felmutatásáról sem lemondó személyes megjelenés ódiáját vállalnia. Mintha valamiféle vesszőfutásos verseny folyna itt, ahogy az idekapcsolódó vers címe is sugallja, *Tétre, helyre, befutóra*. „*perctelen óra tétre helyre befutóra / pohárnyomkarikák / homályló hittet olimpiáznak*”, olvashatjuk. De a fikcióban való személyes megjelenés nem lehet más, csak áttűnés. „*én még olykor úgy vagyok / hogy szívkamráimba / tengerek vannak zárva / bennük sósan feléled / minden fölszer-számozott öröm / minden rángó félelem*”, írja, utalva a világ, s benne önnön létállapotára a költő. Majd a vers zárata: „*álcaszókba rejtve kés / levegőmért versengnek csillagok ... én még olykor elképzelem / velem vagyok*”, mintegy figyelmeztetve az énnel a tárgyi világba való fájdalmas feloldódására. A világ idegenszerűségéből akárha sámánsírást hallanánk.

Majd mindjárt ezután, a következő oldalon a *Minden...*, című kis remeklés. „*... minden dimenzió beteg*”, kezdi versét peszsimista felütéssel a költő. Mintha egy mindent elrendező belső hang szólalt volna meg, egy a pillantását a világra vető,

önmagát a világban, s önmagában a világot megszólító lírai hang. Majd az élményeket hitelesítő tapasztalat: „*Tudjad: csak vénülni voltál*”, jelen ebben a világban, tegyük hozzá. Jelzi, hogy az idő, mintha hiábavalóan múltot volna el. „*Fejed zúg, akárha zsoldár / s profán imának gyógyszerek*”, amivel szembesülni kell, amit elviselni kell, s amivel szemben profán imának, ott vannak a gyógyszerek. De hisz’ nem így akartad, sorsod, mintha nélkülöd teljesedett volna be. Hiszen „*Fogódtál akármilyen hitben. / Reméltél múltat, hogy lesz tán... / Tűrnöd kell békén, hogy eztán / magáért Ősten segítsen*”. Egy ilyen rövid versben (és ismertetőben) az akármilyen hitben és az eztán magáért Ősten segítsen pólusok, beállítódások közt feszülő distanciát bejárni nem lehet, ám a két léthelyzet közti különbségre történő utalás is már elegendő, hogy fényt villantsunk az ember 21-ik századi létállapotának, a személyesség és a hit viszonyát érintő megkerülhetetlen adottságára, adottságaira. Alanyiség és hit, alanyiség és intimitás, avagy alanyiség és közösségvállalás, stb., kérdésköreire. De lássuk, hogyan ad reményt, biztatást, vagy csak egyszerűen tartást a vers zárlatában olvasójának Ősten, a sámánisten beszédjét a ma emberének nyelvén megszólaltató Czippott György: „*Vég nem sűrül végtelenben, / maradj hívőként hitetlen / s óvjad egyléted lényegét. / Nem fény hiánya itt sötét*” (17). Ám ha nem fény hiánya itt a sötét, mert a fény, teremtettségünk részeként mintegy rendelkezésünkre bocsátott, akkor az ember egyléte lényegének az önmaga sorsáért felelősséggel tartozó, aktív, „önhasznú” állapotát kell tekintenünk. Olvasatomban tehát az ember a mindenségben nem csupán kiszolgáltatott, de önmaga és a természet sorsáért felelősséggel is tartozó lényként létezik.

BERETI GÁBOR

Czippott György: *Kórisme, Hajdu-Vinpress Kiadó, Miskolc, 2017*

Rónay László

Forgácsok

BEPÁRÁSODÓ SZEMMEL búcsúztam Szárszótól. Utolsó pillanatban érkeztek búcsúzni Sanyiék. Margit olyasmit mondott: ha elmegyünk, vége a nyárnak. Még melegít a nap, hétvégeken megtelnek a községek, de a gesztenyefáról hulló levelek csalhatatlan jelei a közelítő ősnek. Én pedig lassacskán a télre készülődhetem. Csúnya esésem emlékéitől nem szabadulhatok, pedig 80 évesnek lenni szép dolog. Jövőre? Majd a Jóisten eldönti. Egyelőre igyekszem romolhatatlannak mutatkozni, hogy Judit kevésbé aggódjon. Számára a betegek gyógyítása lételem, ebben nem korlátozhatom a saját bajaim miatt.

ZSÜLI NÉNI. Márai Sándor naplójában fel-feltűnik. Művelt, sokat látott asszony, igazi európai. Ezt a képet hitelesíti *Ami elmúlt* címmel megjelent önéletírása. (Hrabovszky Júlia volt a becsületes neve.) Miközben olvastam, arra gondoltam, unoka-öccsének mennyire kiváló érzéke lehetett, amikor írásra buzdította. Bizonyára jó író lett volna, ha nem a neki kiszabott életét éli, asszonyéletet, sok-sok élménnyel és tapasztalattal. Szerencsére csak akkor engedett az írás kísértésének, amikor már megélte az életét és kikristályosodtak annak élményei.

Csak így érdemes emlékezni a múltra. Máskülönben csapdába esünk, és fecsegünk parttalanul, unalmasan. Észre sem vesszük, hogy amiről írunk, csak bennünket érdekel, holott a jó írásmű írója és olvasója fel-felizzó párbeszéde. (Ez is lehet érdektelen, ha nagyságunkat igazolandó tudálékoskodunk, fél szemmel a szakirodalomra kacsintva. Ily módon lehet valaki jegyzett tudós, de érdeklődésre számot tartó szerző sohasem. Ettől a betegségtől – megbetegített, fertőzőes – irodalomszemlélettől óvtam és óvnam a tanítványaimat.)

EGY MŰFAJ HALÁLA. Régi újságokat lapozgatva mindig elolvastam a „vonalt alatti” írásokat, a tárcákat. Nagy írók is írtak tárcát. Talán jól fizették, talán elégnek vélték az adott terjedelmet élményük kifejezésére. Manapság nincs tárcá. Legalábbis olyan nincs, amelyet Kosztolányiék írtak. A tárcá helyén politikai elemzők bölcselmei olvashatók minden mennyiségben. Az írók tárcáit összegyűjtik és kiadják. A politikai elemzések elszáradnak, mint a kóróvá aszott virág. Valamikor fájlalni fogjuk a tárcák hiányát. Persze a tárcáíráshoz írók is keltenek, nem államilag kitüntetett sarlatánok.

Délsziget krónikása

Olvasólámpa KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Kki a magyar? Mennyi a magyar? Mettől meddig számít az ember magyarnak? – a bennünk élő kérdések és a világstatisztikában adott válaszok gyakran változnak, gyakran óvatosság és bizonytalanok. Különösen igaz ez olyan országban, ahol az elmúlt másfélszáz évben sokszorosára nőtt az új állampolgárok száma, ahol kétszáznál több nyelv és ugyanennyi nép élt, közülük sok eltűnt vagy beolvadt mára.

Ausztráliáról van szó, valamint a népszámlálásról, amely ugyan személy szerint kíván rendet tenni a kontinensnyi országban, de inkább a népek, nyelvek és önmeghatározások dzsungelében tapogatózik évtizedek óta. Kérdéseit is megfontoltan teszi fel, a válaszokat is megfontoltan kezeli: – „*Melyik nemzet tagjának tartja magát?*” – és két nemzet-megjelölést is elfogad. „*A négy felmenő között hány volt ilyen vagy olyan nemzethez tartozó?*” és „*A kért személy mely országban-városban született?*” – a kérdések egyszerre eredeztetik és helyhez kötik a személyt. E kérdések – veheti észre a közép-kelet-európai nemzetárs vagy olvasó – azért zavartalan átmenetre számítanak a nemzeti önmegtartás (identitás) és az olvasztótengely-effektus között.

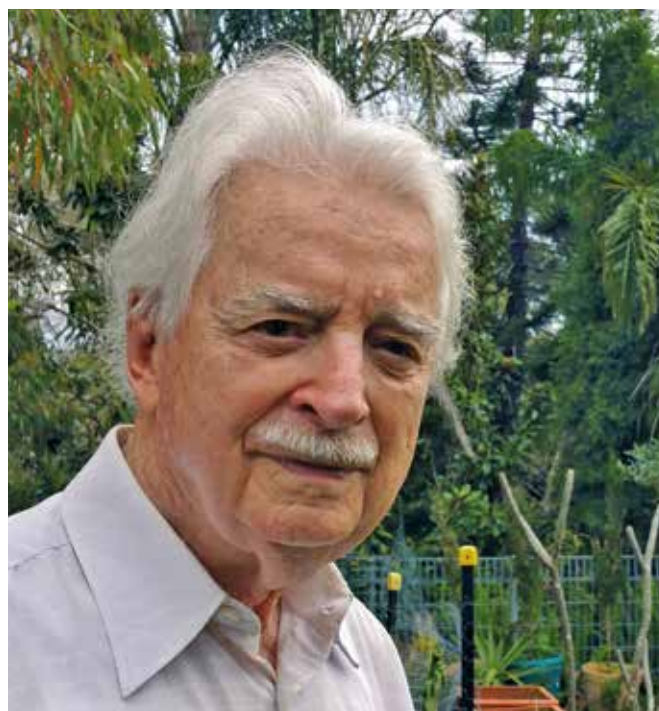
Ma Ausztrália magyar (vagy magyar eredetű) lakosságát kb. hetvenezerre becsüli a hivatalos statisztika, a magyar közösség e szám többszörösét hiszi és vallja, a magyart beszélt nyelvként azonban jóval kevesebben érzik magukénak. Egy nemzetnek azonban célszerű túllépnie a számmisztikán, a számok bővületén!

1945 előtt kevés magyarhoni kivándorló választotta a déli földrészt új hazájául. 1945 után azonban váratlanul megnőtt az Ausztráliára tekintők száma. A II. világháború záró szakaszában a magyar hadsereg tisztikarából, de legénységi állományából is, a korábbi államigazgatási funkciót betöltők közül hasonlóképpen sokan választották az emigrációt, tudván, a szovjet mintájú, szocialista Magyarországon sem egzisztenciára, sem kielégítő állampolgári jogokra nem számíthatnak. A náci munkatáborokból szabadultak is minél távolabbra igyekeztek kerülni a rosszemlékű Európától, hogy új életet kezdjenek.

1956 után ez a folyamat némiképp hasonló módon ismétlődött meg: a forradalomban résztvevők közül, az egyetemekről korábban eltiltott vagy eltanácsolt fiatalok közül sokan távoztak Ausztrália felé, egy jobb, szabadabb, előítélettől mentes élet reményében. A kétszázévezernél több életerős, tanult vagy tanulni vágyó, munkaképes magyar fiatalnak és leszármazottjainak a hiányát a magyar társadalom, a magyar kultúra máig is érzi, távozásukat pótolhatatlan veszteségként tartja számon, még ha tudjuk is, hogy a világ magyar emigrációja elsősorban az ő személyükön keresztül ért el megbecsülést, és sikerült beilleszkednie a modern világ tudati vérkeringésébe. Közülük sokan kerültek Ausztráliába is, többen szóródtak szét a két amerikai kontinensen, a Távolsziget-re is eljutot-

tak, jórésük azonban az európai országokban és kultúrákban talált új hazára.

Csapó Endre 1949-ben, huszonhat évesen került családjával együtt Ausztráliába, élete jellegzetes „emigráns életút” (ha ugyan lehet ilyen fogalmat megkockáztatni). A vállalkozó kedv nemcsak biztos anyagi háttérrel eredményezett számára, hanem különböző munkalehetőségeket és módszereket ismeretett meg vele, számos magyar és egyéb emigránssal hozta személyes kapcsolatba. Csapó Endre felismerte az összefogás szükségességét, a nemzetiségi szervezet erőt adó, a nemzeti tudatot megőrző és az anyanyelvet ápoló szerepét. A személyes fellépésnél azonban fontosabbnak érezte a magyarságot érintő gondolatok folyamatos számontartását, értelmezését és eljuttatását minden érdekelthez, a magyar emigráció (lehetőség szerint) minden tagjához, minden városába. A *Magyar Élet* ma az egyetlen ausztráliai magyar nyelvű hetilap, amelynek Csapó Endre a főszerkesztője (a lap több korábbi magyar nyelvű újság fúziójával jött létre). A két ausztráliai nagyváros (Sydney és Melbourne) ötven-ötven árusítóhelyén vásárolható meg, – mindez elképesztő szervezői és forgalmazói figyelmet és rátermettséget igényel. Az emigrációs újság – tudjuk – „*értéket hordozó érték*”, az olvasók kézről-kézre adják, megőrzik, vagyis magukénak érzik, az együvé tartozás jelképének tekintik. Az ausztráliai magyar emigráció nemzetpolitikai kiadványain használatos jelkép: a déli félteke a hosszúsági és szélességi körökkel, közepén Ausztrália körvonalával, a

Csapó Endre

félgömb fölött pedig a kontinens romantikus magyar elnevezése: DÉLSZIGET.

Az emigráns újságírónak hatalmas szellemi fegyver van a kezében, bonyolult és kétélű (sok élű!) fegyver. Érdeklődése, tudósítói és újságírói tevékenysége lehetőséget ad (vagy inkább kötelességévé teszi?), hogy folyamatosan figyelemmel kísérje Magyarországot és az egész Kárpát-medence, a befogadó Ausztrália, valamint a világpolitika főbb helyszíneit és eseményeit, a szerzett értesülések magyar vonatkozásait megfogalmazza és folyamatosan eljuttassa olvasóihoz. A különböző források és megszólalók indokai és artikulációi nem feltétlenül esnek egybe, a látószög is eltérő lehet némely kérdésben, a napi politika egyes gesztusaiban. Ezekből azonban következtetéseket levonni csak komoly diplomáciai érzéssel lehet. Az emigráns krónikás a nemzetközi híradat tengerében, nyelvek, indulatok és politikai irányok tömkelegében navigál, remélve, hogy szerencsésen partot ér, – vagyis megjelenik a következő heti vezércikk.

Csapó Endre újságírói életművének hatalmas piramisát (sőt, ezt alkalmanként előadásaival kiegészítve) eddig öt kötetben jelentette meg, minden kötetének a talányos és fantázia-ébresztő *Ilyen a világ* címet adva (és a sorszámmal megtoldva). A tallózó munka méreteiről és sokszínűségéről ízelítőül: a legújabb, ötödik könyvhöz a szerző négy magyarhoni napilapot, tíz hetilapot, hat Kárpát-medencei magyar hetilapot, egy svéd, egy osztrák, két német és három angol újság cikkeit, tudósításait, híreit szemrevételezi folyamatosan (hadd tekintsünk el a lapcímek felsorolásától).

A szigorúan vett lapszerkesztői munkán kívül olyan Magyarországhoz és a Kárpát-medencéhez kapcsolódó történelmi-politikai problémákról is kíván Csapó Endre tájékoztatni, amelyekből a „szabad világnak” láthatóan nagyon kevés vagy semmilyen fogalma nincs, vagy amelyek felől éppen torz fantazmagóriák fogságában él: *The Yugoslavian Problem* (1980), *a Place in the Sun – Helyünk a nap alatt. A magyarság küzdelme a függetlenségért és a szabadságért* (1986), *Erdély viharos története* (1997), részben eleve angol nyelven – miheztartás végett. A két legutóbbi gyűjtemény pedig: *Üzenet a Dél Csillaga alól* (2015-ben) és *Ötvenhat emigrációs szemmel. Elemző írások 1956 forradalmáról 1964–2014* (2016-ban).

A VIII. Magyar Világtalálkozó alkalmával, 2018 májusában jelent meg az *Ilyen a világ* ötödik kötete, amely Csapó Endre 2000–2002 között keletkezett száztizennyolc írását tartalmazza, legtöbb közülük a *Magyar Élet* vezércikke volt, hét pedig Ausztráliában vagy Magyarországon tartott előadásának a szövege.

Különös érzés felidézni a másfél évtizeddel korábbi idők eseményeit, szereplőit, a megvalósult és a füstbe ment történeteket, amelyek azért még jobbra megmaradtak a (legalább harmincéves) olvasók emlékezetében. Ne (csak) nosztalgiaiával vegyük kézbe a kötetet, hiszen a történelem – újra meggyőződhetünk róla! – valóban az élet tanítómestere. Ami napjaink világában zajlik, ami makacsul mérgezi a világpolitikát, fenyegeti vagy sújtja nemzetünket, világtájunkat – nos, mindez meg-hökkentő pontossággal szerepel ebben a napi-heti töprengésgyűjteményben is. Csapó Endre népből, nemzetben gondolkodik, de fogalmazhatunk úgy is: egy nép ezerszáz éves történetében, állandó fenyegetettségében, élni akarásában, ígéretes reményhelyzeteiben és méretes balfogásaiban. Rólunk szólnak ezek a elgondolkoztató lapok, meg mindarról, ami közel áll

hozzánk, – némelykor túlságosan is közel. Ő ezt onnan, a világ Délszigetéről éles szemmel, együttérző pontossággal mondja el nekünk itt, az ausztráliai magyarságnak ott, a világban szét-szórt nemzetársaknak, akik még értik vagy némelykor már talán csak böngészik a hajdan volt anyanyelvet.

Csapó Endre nem sodortatja magát a világesemények napi hullámverésével, súlyozza a híreket, a történeteket. A hazai politikában ugyanúgy naprakész, mint a nemzetközi kapcsolatokban: látja az Európai Unió folyamatos térnyerését, és figyelmeztet, hogy tekintsünk e csalogató álarc mögé. Tizenöt éve is figyelmeztetett a két világóriás közeledésének kockázatára (az USA és az – ő így mondja – orosz medve). Megkülönböztetett figyelemmel és szorongással számol be a szomszédos országok magyarságáról, aggódó tárgyilagossággal ír a pozsonyi szobordöntésről, az elnéptelenedő erdélyi templomokról, a továbbélő Benes dekrétumokról. (A magyar-román tárgyalások kapcsán emlékeztet egy közmondásra, ekképp szól: „Hosszú kanala legyen annak, aki az ördöggel lakomázik!”)

A közép-európai választások mindvégig megkülönböztetett figyelmet kapnak, szomszédainknál is, idehaza is. A hazai választások előjátékával (2002 tavaszán) hét cikk is foglalkozik, a folytatásról még több (néhány a diszkrétebb címek közül: *A múlt árnyai visszatérnek*, *Lopakodó diktatúra*). A rendszerváltás nevű tünetegyüttes ellentmondásosságáról is megemlékezik, alkalmanként töprengve, sóhajtván.

*Csapó Endre újságírói
életművének hatalmas piramisát
eddig öt kötetben jelentette meg...*

Beszédeiben a Szent Korona-tan régi meglétét és új értelmezését taglalja, Sydney-ben a magyar nemzeti emlékhelyekről beszél, az emigráció nemzetalkotó és tudatmegtartó szerepéről. És minden alkalmat megragad, hogy Trianon történelmtorzító szerepére rámutasson.

Végül egy szempont, amelyet néha természetesnek veszünk, pedig meglétét nem lehet eléggé értékelni, méltányolni: az igényes magyar nyelvhasználat. Az emigránsok anyanyelvének fejlődése többnyire azon a napon fejeződik be, amikor elhagyják Magyarországot, a használat során a nyelv megmarad(hat) ugyan, de az anyaországi napi nyelvhasználatnak nem lesz részese.

A *Magyar Élet* nyelve tökéletesen illeszkedik a magyar anyanyelvbe, használja a sajtónyelv könnyebben érthető fordulatait, az új elnevezések és szóalakok helyet kapnak a nyelvben, a valós napi életről a működő anyanyelven szólnak Csapó Endre vezércikkei és beszédei. Ez a gyakorlat (ez a szolgálat!) semmivel sem kevésbé jelentős, mint a napi tájékoztatás az emigráns nyelv- és nemzetársak között, nemcsak az otthon híreit, de az otthon nyelvét is megőrizni, élő tartalommal és romlatlan formában átadni a déli kontinens emigránsainak. Várjuk Csapó Endre főszerkesztő úr újabb, további híradásait az ausztráliai *Magyar Élet*ből, az ausztráliai magyar életről.

LUKÁTS JÁNOS

Ilyen a világ, Csapó Endre írásai – Ötödik könyv (2000–2002)

Előszó: Bába Szilvia: *Az emigráns krónikás, Panoráma Világklub, 2018*

Bertók László visszanézője

Olvasólámpa KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Egy jelentős lírai életmű háttérét, annak emlékeit sorakoztatja fel Bertók László *Visszanéző* című prózakötete, alcíme szerint: *Írók, alkalmak, élet*. Nem vitás a vers elsőbbsége ezen a pályán, bár azért a próza is jelen van, hogy csak hajdani *Prüsz* című könyvét említsük.

Ezen írások ugyan „alkalmiak”, ám korántsem másodrangúak. Fontos adalékok egy életmű teljesebb megértéséhez, és új színekkel gazdagítják a korszak összképét is. A három cikluscím pedig kijelöli a fő irányt: *Vers pedig lesz, Janus Pannoniustól Csorba Győzőig és tovább, Eleven szülőföld*. S ennek az iránynak az összetevői a költészet, annak főként pannóniai vonatkozásai és ezzel együtt a szülőföld mindent meghatározó ereje. (Számomra különös élmény, hogy ezzel a kötettel egy időben olvastam Bartusz-Dobosi László Kalász Márton-monográfiáját, és abban sok rokon vonást találtam. Hogy csak egyet említek: Csorba Győző hatását mindkét költőre.)

Az is összeköti Kalászt és Bertókot, hogy mindkettejük életében a líra elsőbbsége a döntő. A *Visszanéző* szerzője pl. ezt írta 1998-ban: „...*hited szerint, megmarad a hagyományos út is, a gyalogút, a sorok egymás utánja a papíron...*” Két évtizedes gondolatok, s azóta bizony a „*nem hagyományos utak*” egyre gyorsabbak, ám még mindig itt a vers, és – Bertókkal egyetértve – minden bizonnyal itt is marad... Egy 2010-es interjúban pedig ezt találjuk: „...*a költő addig él, amíg írni tud.*”

Ez a kötet vegyes műfajú. Ebbe a személyes hangú kötetbemutató szöveg épp úgy belefér, mint az interjú, a visszaemlékezés, a vallomás. Jó olvasni a hajdani, 1980-as kiváló pécsi antológiáról, a *Fél korszak hiányáról* papírra vetett gondolatokat, de ugyanígy más, már-már elfeledett epizódok föllevenítését is. Közben hű krónikát kapunk Pécs irodalmi és kulturális életéről, a *Jelenkor* különböző korszakairól, a már említett Csorba, illetve Pákolitz István, Tüskés Tibor és mások tevékenységéről. Irodalomtörténeti erényeket mutat a Janus Pannonius- és Cso-

konai-portré, és eszünkbe juttatja, hogy Bertók László annak idején könyveket írt az *Így élt...* sorozatba, pl. Vörösmarty Mihályról. Mindegyik írás arra példa, hogy valóban nincs értelmese az „alkalmi” szónak, ha a szerző olyan tehetségű alkotó, mint éppen ő.

Visszatérve Csorba Győzőre, neki több írást is szentelt Bertók. Olvashatunk a jeles előd és kortárs esztétikai értékeiről, drámai találkozásokról, életpillanatokról bőszéggel. Élvezetes olvasmányok ezek, fölmutatják a szépíró minőségeit. Szerzőnk közvetlen és olvasmányos stílusban ír műhelytitkokról, az elmúlt évtizedek irodalmi életéről. Persze főleg a dél-dunántúli végekről... De Baranya és Somogy mindig az irodalmi élvonal része volt, nagy alkotókkal, kötetekkel és folyóiratokkal. Még néhány név a kötetből: Weöres Sándor, Takáts Gyula, Makay Ida, Méhes Károly, Parti Nagy Lajos. Külön világok, különböző utak és ízlések. A magyar irodalom gazdagságának bizonyítékai. Közben megerősödhetünk abban a tudatban, hogy Bertóktól idegen mindenfajta kirekesztés, nála az értékelvűség (és persze a barátság) uralkodik. Mindkét érték ott van pl. abban az írásban, melyben olvashatunk az 50-es években megtörtént letartóztatásról, valamint Takáts Gyula emberségéről.

Szerzőnk közvetlen és olvasmányos stílusban ír műhelytitkokról, az elmúlt évtizedek irodalmi életéről.

Ugyanígy kapunk rövid pályaképet Fodor Andrásról, a jeles költő és irodalomszervező tragikus és korai halála után egy évtizeddel. A szeretet költőjéről találunk szép szavakat itt. És ma már hiánypótlónak számít, hogy ír Pákolitz Istvánról, és hasonlóképpen jó esszéstílusban Tüskés Tiborról. Ő az, aki kiváló folyóiratot teremtett a *Jelenkorból*, és ennek következménye lett, hogy a hatalom 1964-ben eltávolította a pécsi lap éléről. Más kérdés, hogy egy idő után Szederkényi Ervin ott folytatta, ahol Tüskés abbahagyta... A kirúgott főszerkesztő aztán egyre inkább kiteljesedő írói, irodalomtörténeti és tanári pályát futott be, a Németh László-i értelemben vett tanítás követeként. Mindezt szépen érzékelteti Bertók László is.

Egy olyan szerző portréját kapjuk meg a *Visszanéző*ből, aki gyönyörűen vall a szülőföldről, a haza, számára legfontosabb részéről, melldöngetés nélküli magyarságtudatával birtokában, s közben ír az évtizedeken átívelő dolgokról, megkapó vallomásokban, míves esszényelven, a lírikus kezének nyomaival.

BAKONYI ISTVÁN

Bertók László – fotó: Tóth László

Bertók László: *Visszanéző*; Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2017

Matyikó Sebestyén József

Vitorla csattog, zengve pirreg

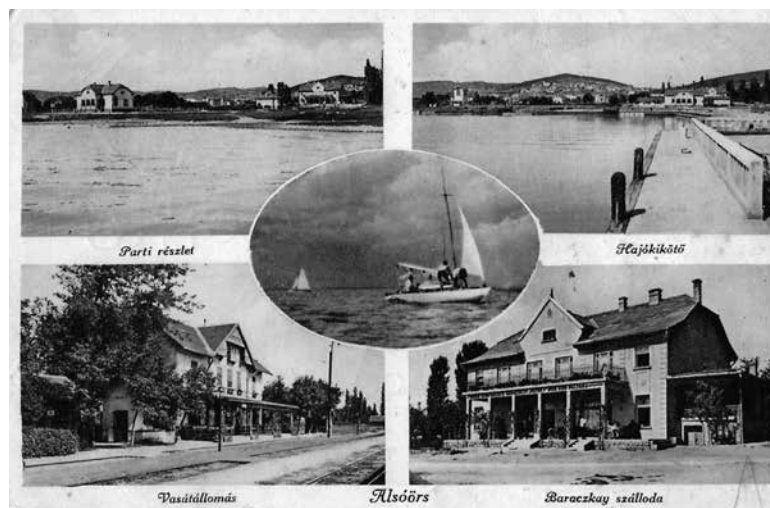
Alsóörs képeslapokon

A balatoni képeslapok közel másfél évszázados történetének megismeréséhez egy élet is kevés, hogyha tökéletes tudásra akarunk szert tenni. Ennek apró szeletét villantotta föl Albrecht Sándor újságíró, helytörténész a Balaton-felvidék múltjának szakavatott ismerője, az *Alsóörs képeslapokon* című reprezentatív kiadvány szerzőjeként. Az Alsóörsön élő Zórád Ferenc képeslapgyűjteményét bemutató könyv tematikusan tárja eléink az Alsóörssel kapcsolatos legszebb és legérdekesebb színes és fekete-fehér képeslapokat.

A szerző és gyűjtő elsődleges szempontja, hogy kevésbé ismert, kurrens lapokat mutasson be a felfedezés örömeivel, a helytörténet és a gyűjtői kör számára.

A „képeslapkönyv” első bemutatója, természetesen Alsóörsön volt, ahol Hebling Zsolt polgármester köszöntötte a megjelenteket, és kiemelte a közös emlékek megannyi szép pillanatát, amit ez az album már örökre megőriz.

Alsóörs tulajdonképpen 1909-ben kapcsolódott be az ország vérkeringésébe, amikor megépült a települést átszelő vasútvonal, ami egyúttal az alsóörsi fürdőtelep és a belföldi turiz-

mus fellendülését hozta meg. Endrődi Sándor (1850–1920) költő is itt építette föl villáját, és szőlőjében nyaranta sok időt töltött. (Az 1870–1880-as években gyakran járt Balatonfüreden, jó barátság fűzte Jókai Mórhoz és feleségéhez.) Nemcsak az üdülőjellegből eredendően születtek képeslapok a fürdőhelyről, hanem végig, a történelem viharait túlélő épületekről is. Így az 1500 körül készült gótikus stílusban épült török házról, a 13. századbéli mai református templomról.

Albrecht Sándor, a kötet szerzője a bemutatón úgy fogalmazott: „Köszönjük Alsóörs, hogy elkészíthettük ezt a csodálatos könyvet, amely további erőt ad számunkra a jövőben is hasonló kiadványok elkészítésében.”

A könyvben kiemelt helyet kapott az Alsóörs–Veszprém vasúti szárnyvonal, mint ahogy az alsóörsi resti is, ahol Gerencsér József (1895–1972) „évtizedeken át fáradhatatlanul kente a friss, ropogós kifliket és csúsztatta a sercegő fasírozottakat a félbevágott, mosolygós zsemlyék közé.”

Czuczor Sándor tanár, újságíró, aki szintén ezer szállal kötődik ehhez a tájhoz, a szerző szavait erősíti, emlékeztet: „Egyetemista koromban hazafelé tartva Debrecenből Győrökre, már Szolnoktól a darált köménymag és miszlikekre metélt vöröshagyma és a csipős paprika raffinált keverési aránya izgatott... alig vártam, hogy Alsóörsön vizet vegyen a mozdony. Már a váltóknál, velem együtt a lépcsőkön fűrtökben csüggött a fele utazóközönség, még a fönnymaradók az ablakokon kihajolva utasították: vegyél többet haver! Még a kalauz is hozott módosított rendeléseket, majd amikor a „bérált bambi” utolsó cseppjét is lenyelte, akkor kiáltotta el harsányan, hogy a másodikról szerelvény indul... A legendákat, emlékeket, elszárnnyalt alsóörsi évtizedeink számos szép történetét őrző helyiség, ez volt a magyar vasúttörténelemben A resti!”

Jó kézbe venni a kötetet és lapozgatni, amit különösen ajánlunk azoknak, akik úgy gondolják: „Jó ma itt élni régen / Jó ma is! / Tánt idők visszaragyogó fényében / jövőbe reménykedőn...”

Németh István Péter

Gyermekkor tava

Ott állok én még mindig
Májuséj az ódon
Ringatag
Famólókon

Majd látok egy februárból
Sikkanó fakutyát
Tomajról egészen
Fonyódig futni át

Aztán anyámmal utazom
Fapados vonaton
Onnan is csoda volt
A Balaton

Hisz habjai hamarost
Úgy játszottak velem
Hogy megsejtsen milyen is
Lesz a szerelem

IFJABB BÉRI GÉZA

Lengyel, belga két jó barát...

Volt kor, amikor a költészet nem pusztán reflexió volt a történelem fordulataira, de tettenérhető módon alakítója is jelennek-jövőnek. Köztéri szobrok, utcatáblák tanúsítják, hogy ez így volt, s talán így van most is, még ha valós idejű hatását nem is illendő manapság hangsúlyozni, hiszen a politikacsínál hatalmasok ugyebár nem holmi filozofok, hanem egyéb tisztességes mesterségek tudói: jogászok, közgazdászok, amolyan társadalommérnökök.

Hogy a költő mekkora riválisa lehet a hivatásos népzéreknek, jól példázza Adam Mickiewicz, akinek a krakkói főtéren álló szobrát 1940-ben a megszálló náci hatalom halaszthatatlan feladatának tartotta ledönteni. De idézhetjük 1968-at is, amikor a költő *Ősök* című színművének varsói előadását tiltotta be a kommunista vezetés, ami aztán országos diáklázadást robbantott ki.

Hogy a költő mekkora riválisa lehet a hivatásos népzéreknek, jól példázza Adam Mickiewicz...

Ezúttal azonban nem a Wawel-székesegyházban nyugvó bárd utóéletével foglalkozom, hanem azzal a momentummal, amikor a költő direkt, céltudatos módon igyekezett alkotása révén új mederbe terelni a történelem folyását, s hogy mindez mennyiben érint minket, magyarokat.

Az 1830-as szabadságharc bukása után, 1832-ben Párizsban jelent meg *A lengyel nemzet és a lengyel zarándoklat könyvei* című műve – lengyel nyelven, igen tekintélyes, tízezres példányszámban. Mickiewicz felfogása szerint a világba szétszóródott, hazájától megfosztott lengyeliség nem emigránsok vagy menekültek tömege, hanem zarándokok, akiknek küldetése a hon feltámasztása. A feltámadást szó szerint véve Krisztus szenvedéseihez hasonlítja Lengyelország bukását, és a nemzeti függetlenség visszavívásával a többi szabadságért küzdő nép megváltását jövendőli.

Czesław Miłosz szerint „Mickiewicz messianizmusa jellegetes kompenzációs elképzelés, bővelkednek ilyesmikben a leigázott közösségek, amelyek mitológiákat találnak ki maguknak.” – és hozzáteszi (ugyan kiknek?): „Bár mintha túl messzire menne a közérzet javításában az, aki ártatlanul elszenvedett mártíromságával dicsekszik, mert ez azt jelenti, hogy nem nagyon van mivel büszkélkednie.” Nota bene...

De hogyan is fest az a „kollektív Messiás” magyar tükörben?

Mickiewicz a *Biblia* nyelvezetével, evangéliumi történetek stílusában, példázatokban fogalmazza meg gondolatait. *A lengyel zarándoklás könyve* V. fejezetében egy „bizonyos polgárnak” afféle tékozló fiairól ír, kik is a sikeres tanulmányok után

tehetségüket és tudásukat elherdálván adósságba estek, és az uzorás szolgálivá lettek. A bölcs apa azonban nem hallgatott a szomszédokra, akik azt tanácsolták, hogy ifjabb gyermekeit tartsa tudatlanságban, mert a tudomány rosszra vinné őket. A fiatalabbak pedig hallgattak atyjuk intelmeire, és a főiskola végeztével is erényesek maradtak.

Mickiewicz a történet végén megadja a példázat megfejtését is: az apa a keresztény egyház, az idősebb fiúk a hitetlen nemzetek, az uzorás az ördög, a fiatalabb fiúk pedig a hívő nemzetek.

Hogy a mű nem csak a lengyel emigrációnak készült belső használatra, mutatja a tény, hogy szinte azonnal több nyelvre is lefordították, lengyel nyelvű példányai pedig a legkeresettebb szellemi csempészárúk voltak a néhai Lengyelország területén.

Magyar nyelvű fordítása is készült már 1836-ban, mégpedig Kazinczy Ferenc másodunokaöccse, a tizenennyolc esztendő Kazinczy Gábor tolla révén, de ebből a korabeli sajtóban csupán részletek jelenhettek meg. Teljes szövegű kiadására csak 1998-ban, Mickiewicz születésének 200. évfordulóján került sor. A Széphalom Könyvműhely adta ki *A lengyel nép és a lengyel zarándoklás könyvei* címmel D. Molnár István előszavával és Kovács István utószavával – magyar, lengyel és francia nyelven.

A fentebb idézett rész szövege a fordítás szerint az alábbi mondattal zárul:

„Az atya a’ keresztényegyház vala, ’s a’ két öregbik fia némelly hitetlen nemzetek; és a’ pénz ’s a’ jólét, világi hír ’s az uzorás, az ördög, ’s a’ fiatalabb fiúk a’ hívő népek.”

Vagyis a fordító a példázat megfejtéséből elhagyta a hívő és hitetlen nemzetek megnevezését. Ugyan miért? Hiszen az első – párizsi – kiadásban ez áll:

„Otoż Kościół Chrześcijański był owym Ojcem, a dziećmi starszymi byli Francuzi, i Anglicy, i Niemcy; a pieniędzem dobry byt i sława światowa, a lichwiarz był djabłem; a młodszymi braćmi Polacy i Irlandczycy i Węgry i inne narody wierzące.”

Ugyanígy szerepel *Mickiewicz összes művei* 1982-es kiadásában, de az interneten elérhető szöveg szerint is.

Hogy az ifjú Kazinczy miért hagyta el a felsorolást – szeméremből, politikai megfontolásból? –, nem tudni.

D. Molnár István az előszóban jelzi, hogy a magyar fordítás feltehetően a francia alapján készült. A lengyel irodalmi művek közvetítő nyelven keresztül való megismerése és tolmácsolása ebben a korban – sajnos – nem kivételes megoldás.

Az 1998-as magyar kiadás lengyel és francia nyelvű részében szintén megtalálható a hívő nemzetek felsorolása, csak hogy ezek a hívő nemzetek a lengyelek, az írek és ...a belgák.

Az idézett mű első francia fordítása is fellelhető az interneten. Az ominózus részlet:

„Ce père, c'est l'église chrétienne; et ses fils aînés, ce sont les Français, les Anglais et les Allemands; et l'argent c'est le bien-être et la gloire du monde; et l'usurier, c'est le diable; et les frères puînés, ce sont les Polonais, les Irlandais et les Belges, et les autres peuples croyans.”

Ezt követte hamarosan a német kiadás:

„Jener Vater war die christliche Kirche, und die ältesten Söhne, waren die Franzosen, und die Engländer, und die Deutschen; und das Geld, und das Wohlseyn, und der weltliche Ruhm und der Wucherer war der Teufel; und die jüngsten Söhne waren die Polen und die Irländer und die Belgier und andere gläubige Völker.”

majd az angol:

„And lo! the Church of Christ was just this father, and the elder brothers were the French, the English, and the Germans; by money, is here meant the well-being and the glory of the world; and the usurer is the devil. And again the younger brothers are the Poles, and the Belgians, and other faithful nations.”

Ez utóbbiból valahogyan kimaradtak az írek, pedig ír fordítás is nagyon. Természetesen – belgákkal:

„Agus féach, isí an Eaglais Chríostuidhe an t-athir, agus isiad na Francaig agus na Sasanaig agus na Gearmáinig na dritháireacha is

Adam Mickiewicz

A lengyel nép és lengyel zarándokság könyvei (részlet)

Egy bizonyos polgárnak több fiai voltak, és őket isten' félelmében 's erényben nevelé házában, 's az idősbeget, midőn felnőttek, a' fő iskolába küldé.

Az idősbeget tehát erényesek valának 's szorgalmasok, és jól tanulának 's tiszteletet víttak ki magoknak mindenkinél, és jól mene dolguk, és igen nagy előmeneteleket tevének a' tudományokban.

És midőn látták, hogy dolguk jól megy, kevélyen lépdeltének 's mondák: minket tisztelnek az emberek 's méltán, mert okosabbak vagyunk mint sok mások, 's nekünk jobban kell lakni, öltözködni 's élni a' világot.

De mivel az atya nem küldé elég pénzt, mert csak takarékosan ada, 's nem szerfölött, megszűnének atyjukhoz fordulni, 's megváltak tőle, 's el kezdének magok gondoskodni pénzről, először igaz utakon, 's aztán adósságokat tevének örökségök' rovására, és találtak egy uzorást, ki nekik pazarolva ada kölcsön, előrelátva romlásukat. Ez után szomorúk lettek 's elhatározzák magokat részegség- 's bujasággal hizlalni, 's így szólnak magokban: apánk óva bennünket a' részegség' 's bujaság' rossz következeitől, de nekünk most öneszünk van; próbáljuk meg, ha nem fogjuk-e magunkat vigasztalni italok' 's a' bujaság' éldeletével; olly mérsékeltén, mint okos emberhez illik.

fordította: KAZINCZY GÁBOR

sine agus isiad an cumpórd agus glóire an tsaoil seo an t-airgead, agus isé an t-áirseoir an t-úsair, agus na Polannaig agus na hEireannaig agus na Beilgig agus na náisiúin eile go bhfuil creideamh aca, siniaid na dritháireacha is óige.”

De a költő fia, Władysław Mickiewicz szerkesztésében kiadott 1864-es francia szövegben is „Belges” található a magyarok helyén:

„Or, le père, c'est l'Église chrétienne, et les fils aînés ce sont les Français, les Anglais et les Allemands; l'argent, c'est le bien-être et la gloire de ce monde; l'usurier, c'est le diable, et les plus jeunes frères sont les Polonais, les Irlandais, les Belges et les autres nations croyantes?”

Orosz nyelvű változat is elérhető:

„Так вот христианский Костел был тем отцом, а старшими детьми были французы и англичане, и Германия; и хорошие деньги и мировая слава, а процентщик был дьяволом; а меньшими братьями поляки и ирландцы, и бельгийцы, и другие верующие народы.”

Hogy a szerző, Mickiewicz tudtával, akaratával, beleegyezésével történt-e a magyarok belgákra történő felcserélése – vagy esetleg az első francia fordító, Charles de Montalembert szimpátiája nyomán –, azt az irodalomtörténet nálam szakavatottabb kutatói talán már feltárták. Ehelyütt mindössze a jelenségre hívnám fel a figyelmet.

Kazinczy Gábornál másutt is mutatkoznak hiányok az eredetihez képest, de ott sem a közvetítő, francia nyelv nyomai észlelhetők.

A lényeges gondolati elemek megőrzése mellett az ifjú fordító talán fölöslegesnek találta a magyar olvasót olyan ismeretlen lengyel helységnevekkel terhelni, mint pl. Ostrołęka. Honnan tudhatta volna 1836-ban, hogy egy akkor még csak tizenhárom esztendőes ifjú újabb tizenhárom esztendő múltán így ír:

„Mi ne győznénk? hisz Bem a vezériünk, / A szabadság régi bajnoka! / Bosszuálló fényvel jár előttünk / Osztrolenka véres csillaga.” (Petőfi: Az erdélyi hadsereg – részlet – Bánfihunyad, 1849. március 26–27.)

A fentihez hasonló, jóhiszemű magyarázat azonban semmiképp sem okolhatja a honi olvasók számára egyáltalán nem ismeretlen népnevek elhagyását, sem a magyarok „leváltását” a francia fordításban.

Bizonyára nem a brüsszeli bürokraták vádolhatók azzal, hogy a lengyel–magyar barátságon ily csorba esett. Hiszen a mű már rögtön születését követően – 1833-ban – átesett a műtéten, de az mindenesetre tény, hogy ettől fogva a világnyelveken olvasók más képet láttak rólunk keleten-nyugaton, mint ami a szerző eredeti szándéka volt.

A kiskőrösi mérsáros fia nem tartozhatott e fenti olvasók közé – hiszen fentebb idézett versében ekképp fogalmaz:

„Két nemzet van egyesülve bennünk, / S mily két nemzet! a lengyel s magyar! / Van-e sors, amely hatalmasabb, mint / E két nemzet, ha egy célt akar?”

Összegzésül azért jegyezzük meg: a lengyel költőfejedelem szövegében ez a számunkra nem jelentéktelen része az 1998-as kiadással együtt a mai napig nem jelent meg magyarul. Engedjék meg befejezésül pontosítanom s kiegészítenem az ifjú Kazinczy munkáját:

A keresztény egyház vala az atya, idősebb fiai valának a franciák, az angolok és a németek; a pénz vala a jólét s a hírnév, az uzorás pedig az ördög; a fiatalabb fivérek a lengyelek, az írek, a magyarok és más hívő nemzetek.

Úgy legyen!

VASVÁRI ZOLTÁN

Georges Simenon és Maigret

Ötven éve jelent meg az első magyarra fordított Maigret-történet

Minden Simenon-történet egy kudarc története... De amikor az ember a végére ér egy regényének, ha rosszul végződik is, márpedig általában rosszul végződik, akkor is energiát merít belőle.

Federico Fellini

Georges Simenon (1903–1989) egyike a valaha élt legtermékenyebb, egyben legsikeresebb íróknak a világon. Műveinek száma 450 körül van. Termékenységére, munkaintenzitására jellemző, hogy naponta akár 60–80 oldalt is teleírt, és volt olyan év, nem is egy, amikor két „komoly” regénye mellett fél tucatnál több Maigret-történet is megjelent. 1931-ben például, a sorozat nyitó évében azonnal tíz Maigret-történettel állt elő. Irodalomjegyzéke majd 200 regényt, több mint 150 novellát, néhány önéletrajzi művet, számos cikket és rengeteg ponyvaregényt tartalmaz, amiket több mint két tucat név alatt írt. Összesen körülbelül 1,4 milliárd példányt nyomtattak műveiből. A Maigret-történetekből becslések szerint 700 millió példány kelt el.

Világszerte és Magyarországon is leginkább amiatt a 75 regény és 28 novella miatt ismerik, amelyekben halhatatlan teremtménye, Maigret főfelügyelő nyomoz. A sorozatban az első regény, a *Pietr-Le-Letton* (magyarul: *Maigret és a furcsa idegen*, Agave Kiadó, Budapest, 2014) 1931-ben, az utolsó, a *Maigret et M. Charles* (magyarul: *Maigret és a csapodár közjegyző*, Park Könyvkiadó, Budapest, 2007) pedig 1972-ben jelent meg. A Maigret-történeteket minden nagyobb nyelvre lefordították, számosat megfilmesítettek közülük, és több TV-sorozat is készült belőlük. Az első film az 1932-ben forgatott *La nuit du carrefour* (Az útkereszteződések éjszakája, magyarul: *Maigret és a halott gyémántkereskedő*, Agave Kiadó, Budapest, 2011) című film. A leghíresebb és Magyarországon is vetített TV-sorozatok: A BBC 53 részes sorozata Rupert Davies főszereplésével, 1960–1969 között; a Granada Television 12 részes sorozata Michael Gambonnal mint Maigret-vel, 1992–93-ban és a Bruno Cremerrel forgatott 54 francia TV-film (*Dune/France2*), 1991 és 2005 között. A legteljesebb sorozatot a francia ORTF készítette 1967 és 1990 között, Jean Richard-ral a főszerepben, 88 részben.

Maigret alakját 29 színész formálta meg. A névsoruk: Kinya Aikawa, Louis Arbessier, Harry Baur, Herbert Berghof, Romney Brent, Kees Brusse, Sergio Castellitto, Gino Cervi, Bruno

Cremer, Rupert Davies, Armen Djigarkhanyan, Jean Gabin, Michael Gambon, Richard Harris, Rudolf Hrušínský, Jurij Jevsjukov, Charles Laughton, Maurice Manson, Henri Norbert, Albert Prejean, Pierre Renoir, Jean Richard, Heinz Rühmann, Vlagyimir Szamojlov, Michel Simon, Basil Sydney, Abel Taride, Boris Tenin, Jan Teulings.

A talán legkiválóbb Maigret az utolérhetetlen Jean Gabin volt, bár csak három filmben bújt a felügyelő bőrébe (*Maigret tend un piège*, *Maigret csapdát állít*, 1957; *L’Affaire Saint-Fiacre*, *Maigret és a Saint Fiacre ügy*, 1959; *Maigret voit rouge*, *Maigret*, *Lognon és a gengszterek*, 1963).

Maigret figurája 1931-ben született Joseph Kessel rendelésére, és a Fayard Kiadó jelentette meg a *Detective*-ben. A Fayard összesen 19 Maigret-történetet adott ki 1931–34 között.

Simenon pénzkeresetként fogott bele a Maigret-sorozatba, sokáig tartózkodással tekintett a felügyelőre és a művek sikerére. A harmincas évek közepén fel is hagyott velük. A kettő kivételével 1936-37-ben született 21, rövid Maigret-történetet könyv alakban már a Gallimard Kiadó publikálta (*Les nouvelles enquêtes de Maigret*, Gallimard – Nouvelle Revue Française. Paris. 1944).

A Gallimard-nál még további öt Maigret-regény jelent meg (*Maigret és a bíró háza*, *Cécile halála*, *Maigret és a beharangozott gyilkosság*, *Maigret és a csökönyös leányzó*, *Maigret és a kiugrott felügyelő*).

A 48. Maigret-történettől (*Maigret pipája*) a párizsi Presses de la Cité lett Simenon kiadója. Két regény először (*Maigret és a miniszter*, 1954; *Fej nélküli holttest*, 1955–75. *Maigret-történet*) Simenon egyesült államokbeli tartózkodása alatt Lakevilleben (Connecticut) jelent meg.

Az 1942-ben napvilágot látott *Les Caves du Majestic*, *A Majestic pincéi* (Magvető Kiadó – Albatrosz könyvek, Budapest, 1970) című Maigret-regénnyel a felügyelő visszatér, és új, nagy sorozata indul, amely 1972-ig, a *Maigret et Monsieur Charles*, *Maigret és a csapodár közjegyzőig*. (Park Könyvkiadó, Budapest, 2007) tart.

Simenon magyarul először 1938-ban jelent meg. De ekkor még nem a Maigret-történetek. Az első magyar nyelvű Simenon regényt a Grill Kiadó publikálta Szávai Nándor fordításában: *Hosszú út*.

1941-től 1946-ig Rónay György kiváló átültetéseiben jelent meg Simenon öt jelentős társadalmi-lélektani regénye (*A besurranók*, *Révai*, Budapest, 1941; *A furnes-i polgármester*, *Révai*, Budapest, 1942; *Az örökös*, *Révai*, Budapest, 1943; *A szökevény*, *Révai*,

Budapest, 1944; Néger negyed. Révai, Budapest, 1946). Rónay fordításaiból kettő (*A furnes-i polgármester*, *Az örökös*) 1970–71-ben újra megjelent a Szépirodalmi Kiadónál.

A két fordító, Szávai és főképpen Rónay György Simenon magyarországi fölfedezői, propagálói, nemcsak fordításaikkal, hanem kritikáikkal, rövid portré-tanulmányaikkal is. Rónay 1941-ben, *A besurranókhoz* írt előszavában már a detektívregény-író Simenont is elismeréssel említi, noha még 25 évet kell várunk az első magyar nyelvű Maigret-re: „*Detektívregényeit metrók és pályaudvarok közönsége falja, s ugyanakkor egy-egy új »nagy« művét hasábozon és oldalakon méltatják vezető folyóiratokban vezető bírálók.*” Rónay pontosan látja, hogy Simenon egyesíti a detektívregények izgalmát a magasrendű művészettel, és ez lehet a titka páratlan sikerének. A módszer mindkét irányban működik és hatásos. Társadalmi-lélektani regényei mind-mind egy Maigret-történet – Maigret felügyelő nélkül, míg a Maigret-történetek pedig – néhány gyengébb darab kivételével – hordozzák azt a társadalom- és lélekismeretet, amit „komoly” regényeiben megszoktunk.

Az 1970-es évektől további társadalmi-lélektani regények jelentek meg Simenontól (*A Bicêtre harangjai*, *A költőzködés*, *A macska*, *A londoni férfi*, *Fekete eső*, *Levél a vizsgálóbíróhoz*, *Az eljegyzés*) és kiadták néhány elbeszélést is (*A kis szabó és a kalapos*, *A Marie-Galante rejtélye*, *A Nagy Rákfogó*, *A szakállas férfi*, *Hét kis kereszt*, *Három beszentelés egy reggel*).

Az első két magyar nyelvű Maigret-kötet Romániában jelent meg, a bukaresti Ifjúsági Kiadó gondozásában (*A sárga kutya*. Fordította: Semlyén István, 1966; *A titokzatos lány*. Fordította: Majtényi Erik, 1968), és 1966-ban egy újság is közölt folytatásokban Maigret-regényt, az *Igaz Szó* az *Őrült a kisvárosban* címmel a *Le Fou de Bergerac*-ot.

Magyarországon az első Maigret-történet egy novella volt a *Nagyvilág* 1967. évi 6. számában, Rayman Katalin fordításában: *Senki sem öl meg egy szegény ördögöt*. Ez a novella a következő évi *Nagyvilág* Antológiába is bekerült. 1968-ban az Európa Kiadó *Égtájak* antológiájában van Maigret, egy újabb novella,

szintén Rayman Katalin átültetésében: *Árverés*. E két közlés némiképp jelzi is a Maigret-történetek irodalmi rangját, noha a továbbiakban a Magvető és az Európa Kiadó krimisorozataiban indul útjára a magyar Maigret.

A Magvető Albatrosz Könyvek sorozatában 1968 és 1982 között 11 Maigret-regény jelent meg.

Az Európa 1974 és 1986 között hat kötetet jelentet meg 14 Maigret-kisregénnyel, hosszabb elbeszéléssel a *Fekete Könyvek* sorozatban, majd 1991-ben, már az *Európa Krimi* sorozat darabjaként egy újabb kötetet két kisregénnyel.

1994-ben a Hunga-Print Kiadó kezdett Maigret-sorozatba, ez azonban 5 kötet után megszakadt, noha további Maigret-történeteket is ígértek. A kiadó hosszú Agatha Christie-szériát jelentetett meg, így valószínűsíthető, hogy ezekben az években nem volt kellő számú olvasói igény a klasszikus rejtély-krimik színvonalát magasán meghaladó Maigret-kre.

A '90-es években még három Maigret-kötet látott napvilágot, három kiadónál (*Kolonel*, *Kalligram*, *Pesti Könyvek*).

2004-ben indult az eddigi legteljesebb magyar Maigret-sorozat a Park Könyvkiadó gondozásában. 2009-ig 35 kötet jelent meg, ezek nagy része először magyarul. 34 regény, az utolsó kötetben pedig 5 novella az 1930-as évekből. Sajnos, a Park sorozata is félbeszakadt, pedig rendkívüli igényesség jellemezte mind a fordítások, a szöveggondozás, mind a kötetek könyvészeti kiállításai terén, nem utolsósorban a könyvek ára is barátságos volt.

Simenon pénzkeresetként fogott bele a Maigret-sorozatba, sokáig tartózkodással tekintett a művek sikerére.

2011-től az Agave Kiadó vette át a Parktól a Maigret-sorozatot, és még abban az évben 3 kötetet ki is adott (két regényt és egy novelláskötetet 4 történettel). A 2012. évi első kötet viszont már nem Maigret-történet, hanem egy társadalmi-lélektani regény (*A kísértetek*). Ezt még egy követte (*Az özvegy*), és egy újabb, még magyarul hiányzó Maigret-regény, a *Maigret és az éjszaka örömei*. A sorozat 2013-tól három, újabb társadalmi-lélektani regénnyel bővült (*Aki a vonatokat nézte*, *Az elátkozott hajó*, *A gyilkos*), és a kiadó folytatta a magyarul még meg nem jelent Maigret-történetek közreadását is (*Maigret és a flamand lány*, *Maigret és a gengszterek*, *Maigret és a három nő*, *Maigret és az idegek harca*, *Maigret és a furcsa idegen*, *Maigret és a beharangozott gyilkosság*, *Maigret és a víg kompánia*, *Maigret és a vérfoltos öltöny*). Természetesen öröm, hogy Simenon hatalmas életművének újabb nagyszerű darabjaival is megismerkedhetünk, a kiadó ígérete szerint újabb társadalmi-lélektani regények várhatók a sorozatban, és talán hamarosan elkészül a magyar *Tout Maigret*, könyvalakban immár csak 21 mű hiányzik a teljességhez (ebből három folyóiratban már megjelent, kettő a *Rakéta Regényújságban* és egy az IPM-ben).

A magyar Maigret-k történetéhez annyi tartozik még, hogy a 1974-től 1993-ig a *Rakéta Regényújságban* 12 történet jelent meg, ezek közül 7 később könyv alakban is olvasható lett. Még két magyar Maigret-fordítást ismerünk: a romániai *Igaz Szó* 1966-ban *Őrült a kisvárosban* címmel közölte a *Le Fou de Bergerac*-ot, az *IPM Magazin* 1976. évi 4. számában pedig a *Maigret tévedése* című elbeszélést olvashatjuk.

Rowan Atkinson Maigret szerepében

Piroskamesék és paprikáskrumpli szerbül

Petrőczy Éva Metafora című verseskötetének bemutatója

Régi hagyomány, hogy jeles költőnk, Petrőczy Éva úgyszólván minden új munkáját bemutatja a Ráday Könyvtárban. Ugyancsak kedves gesztus az is, hogy a jó szavak mellé saját készítésű, Petrőczy „költötte” sütemény is jár a látogatóknak. Mai, gyakran gyűlölködő világunkban tehát kétszeres ünnep az övé: jó szó, új mű, író- és előadóbarát egészíti ki a családi as összejöveteleket, s költő komponálta ízek.

A mostani bemutatón Molnár Piroska, Kossuth- és Jászai-díjas színművész, a Nemzet Színésze volt a díszvendég. Én magam azt hittem, hogy erre az egy estére szól a költő-előadó-művész társulás. Hamar kiderült azonban, hogy harminc esztendeje, nevezetesen *Vers és dal a Várban* című estjük óta egyre erősödő barátság fűzi a sziporkázó művésznőt Petrőczy Évához. Ezzel a Jancsó Adrienne rendezte esttel azután több helyütt jártak, többek között a Molnár Piroska szívének mindmáig oly kedves Kaposvárott, az akkori Tanítóképző Főiskolán. Petrőczy a Molnár Piroskának készített, hol verses, hol prózai köszöntés-csokorban föl is olvasott egy 2016-os jegyzetéből, amelyben a művésznő egyik közelmúltbéli remekléséről írt:

A Rózsavölgyi Café Makk Károly Szerelem című világhírű filmjének színpadi változatát mutatta be. Ezúttal egy parányi színpadon megelevenítve a filmvászonról már ismert, drámai történeteket. „Az előadás lelke – szól a tudósítás –, egyik pillérszínésze Molnár Piroska, aki Darvas Lilitől eltérő alkata ellenére remekelt az elesettségében is utolsó pillanatáig megtörhetetlen crejű Magna Mater szerepében. A másfél órás előadás csúcspontja az a pillanat volt, amikor a fiát váró türelmetlensége üvöltésbe torkolló zokogásba hajszolta. Ennek a néhány percnél méltó párja volt az a

néma jelenet, amikor haldoklása közben szinte átfúrta tekintetével az ajtót: hátha belép rajta várva-várt szülőtte.”

A lelkes, szeretetteljes, de illően rövid köszöntés után mindenki a jeles vendéget akarta hallani. A fölolvadás hamar elkezdődött, hiszen az irodalmi est témája Petrőczy Éva új kötetének a *Metafora* című magyar-szerb versválogatásának bemutatása volt, a Szabadkán élő neves műfordító, Fehér Illés igényes munkájának gyümölcse. Ritka alkalom, a szellemi hídépítés újabb, szép példája Petrőczy válogatott verseinek szerb fordítása. A költőnő bevezetőjében megemlíttette a könyv születésének érdekes körülményeit. Új kiadója, a *Katica-Könyv-Műhely* vezetője, Scur Katica férje, a szerb Scur Iván révén otthonos a szomszéd nép kultúrájában. A *Magyarul Babelben* című, soknyelvű online antológia és az *Ezüst híd* című műfordítói gyűjtemény jóvoltából került Petrőczy Éva ismeretségbe, majd tartós alkotótársi barátságba Fehér Illéssel.

*Molnár Piroska versválogatása
szélesebb anyagból merített
egyetlen kötet anyagánál.*

Köszönet illeti a határokat nem ismerő, áldozatos munkát. Az értő válogatást, hogy a vékony kötet (107 oldal) is teljes keresztmetszetet ad Petrőczy egyre finomabb szövésű és érettebb költészetéből. Jó újra olvasni a gyerekkor ízeit, fájó örömeit. A *Szentképben* Mária és a *Kisdéd* 1979-ben tanulják egymás szívverését. A címadó, *Metafora* című vers a budapesti, V. kerületi szerb templomhoz kötődik. A bemutatón jelen volt a költőnő egyik régi, baráti szerzőtársa, dr. Lipovszky György orvos-természetfotós is, az új kötet címlapképének alkotója.

Folytatva a tallózást: A bokályos házban egy régi sárospataki emlék, ennek a versnek egyenes ági rokona, A pataki könyvek éneke pedig a 2006-os esztendőbe visz el bennünket, amikor orosz fogságból hazakerültek a mély sebeket hordozó, Sárospatakról ellopott magyar könyvkincsek... Nagyon szép a társ vállára tett fejvel elstutogott szerelmes vers is: a 2015-ös *Önarckép*. És a többiek, a költőnő szívéhez közel álló művészeket megidézők: találkozhatunk itt Jékely Zoltánnal, Esterházy Péterrel, Baka Istvánnal, Csokonai Vitéz Mihállyal, Csontváry Kosztka Tivadarral... S megjelenik a Nobel-díjas Jozsif Brodzskij a macskájával együtt. A *Bach kézírása* című vers pedig a szerény zeneóriást idézi: egy, a kötheni múzeumban látott levél kapcsán; a Bach által papírra vetett „nyugodt hullámú betűket”, a „holtig-zengő, tágas ég alatt.”

Molnár Piroska versválogatása szélesebb anyagból merített

Petrőczy Éva és Molnár Piroska – Lipovszky György felvétele

egyetlen kötet anyagánál. A magával hozott Petrőczy-könyvekből még számos további verset felolvasott, mindegyiket kiegészítve egy-egy személyes vallomással. Az *Ősanyámhoz*, a játékos *Sírfelirat*, *A patak éneke*, mind-mind tágitotta a horizontot. Kis, kevesek által észlelt magán-közjátékként Molnár Piroska, Petrőczy Éva, s egy református hölgy a közönségből – dedikálás és dedikáltatás közben – hármásban eldúdolta Szenci Molnár Albert 42. zsoltárát.

Weöres Sándor írta egyik levelében, hogy olykor olvassunk idegen nyelvű szövegeket. Olyat, amit nem ismerünk, hogy érezzük a versek lüktetését, a szavak szívverését. A sorok közt bujdosó üzenetet, ami belénk rögződött; ezt tettem én most

az új kötet szerb fordításaival, s nagy örömmel bukkantam rá az est folyamán is elhangzott balatoni versre, az *És írnék* címűre, amely Molnár Piroska hangján körénk varázsolta a régi idők balatoni nyarait. A nyilván kiváló műfordításból az én szememet és agyamat a „*paprikáskrumpli láva*” szerb változata fogta meg, így került bele jelen írásom címébe.

Összefoglalva a telt házas, családi est hangulatát: Molnár Piroska és Petrőczy Éva azon kevesek közé tartoznak, akiknél a művészet és az élet elválaszthatatlan egységet tud alkotni. Ők ketten mindenkit meg tudnak szólítani, mindenkit meg tudnak ajándékozni.

FENYVESI FÉLIX LAJOS

Győri Andor Magány

Szeretett lenézni a magasból, még esőben is. A járművek zaja, az utca pora nem jött fel odáig. Órákon keresztül figyelte az alatta lüktető várost a kilátóterasz korlátjára könyökölve. Ügyszólván minden szabad idejét ott töltötte, márpedig abból volt bőven.

Először úgy tűnt, az idegen környezet ellenére könnyű lesz a beilleszkedés; két társával együtt tárt karokkal várták a szoftverfejlesztő cégnél. Alig két hónap múlva azonban a másik kettő csábító ajánlatot kapott Kanadából. Őt nem hívták magukkal.

Rejtélyes, de vonzó is volt számára a mélyben zajló élet. Áttekinthetetlen, mint egy hangyaboly, mégis rendezett és szabályos világ, melyben – úgy látta – mindennek és mindenkinek megvan a saját helye. Senkinek nem kell küzdeni, vetélkedni, senkit nem sürgetnek. Talán egy közös, felsőbb akarat hangolja össze az apró lények életét. Ilyenkor annyira szeretett volna közéjük tartozni, vagy legalább közöttük lenni. Amikor meg ott volt az utcán, vagy valamelyik bevásárlóközpontban, csak magukkal törődő, érzéketlen, siető embereket látott. Riasztotta a sok önző, közönyös, idegen tekintet.

– Remélem, nem valami örültséget forgat a fejében – lépett hozzá egy kopott ruhás, idős férfi.

– Nem, dehogy, jól vagyok – felelte ő zavartan.

Petrőczy Éva Imádság

Megőriznem, Uram,
add meg mindenkoron
teremtett énemet,
teremtett énemet,
vadmadár módjára,
taktikátlan dalolt
minden énekemet.

Az öreg a fejét ingatta.

– Szerelmi bánat talán?

– Nem, nem – vágta rá gyorsan.

– Van munkája?

Nem válaszolt.

– Ennyi idős voltam én is, amikor idejöttem Indiából. Sokáig nem találtam a helyem, pedig gyerekkoromtól kezdve arról ábrándoztam, hogy Angliában fogok élni. Végül tanár lettemre mosogatni kezdtem egy ázsiai étteremben. Magát egy itteniben is felvették. Mi a szakmája?

– Informatikus vagyok.

Az idős indiai szemlátomást meglepődött.

– Akkor mi a probléma? Mindenhol ilyen szakembert keresnek.

– Bármit nem vállalok el.

– Pedig egy új helyen gyakran kell mindent előlről kezdeni; máshogy nem megy. Maga európai, ez nagy előny.

Majd pont ez fogja nekem megmondani, mit tegyek, gondolta. Itt is dilettáns mindenki, akár csak otthon. A cégnél részfeladatokkal akarják kiszűrni a szemét, és nem képesek felismerni, hogy bárki másnál jobb játékprogramot tudna írni. Mintha csak egy másik univerzumban élnének.

Pár percig mindketten hallgattak, aztán az öreg indiai lassan, szinte atyai hangon beszélni kezdett:

– Hagyja, hogy megismerjék, felfedezzék magát! A legtöbb ember számára az élet csapatjáték, akár tetszik, akár nem. Egyedül csak a legszerencsésebbek érvényesülnek, vagy még ők sem.

– Hol van itt csapat? Mindenki a saját rögeszméjének a foglya.

– Engem is elszomorít, ha arra gondolok, hogy itt valószínűleg sohasem taníthatok. De a szállodaportás is ember, és csodálatos érzés, amikor visszamosolyognak rám a vendégek.

– Én meg nem törődöm bele, hogy kifutófiúnak tekintsenek.

– Persze, értem. De valamiből élni is kell. Tanulja meg eladni a tudását! Keressen barátokat, akik maga mellé állnak, ha kell, és akikre bajban is számíthat!

– Nem vagyok versenyló, és nem fogok könyörögni senkinek.

Az öreg hosszan nézett rá, aztán nagyot sóhajtott.

– Azt hiszem, nem segíthetek. Sajnálom. Vigyázzon magára!

Szutrély Péter

Lehetett látni

Ez a fickó most mesélni fog. Látszik a szemén. Folyton rám néz, várakozón, felhúzott szemöldökkel. Valóban beugrom? A fene egye meg, tényleg odafigyelek rá. De miért? Nem tudom, ez a fickó most mesélni fog. Valamit. Érdektelen dolgot.

Elkezd. Kiment a vízre. Az ám! (Kiment. Képes volt rá.) De akkor aztán rögtön látta ám! (Látta. Vajon mit?) Azonnal gondolta is, de hát evezővel ment, meg aztán az jutott eszébe, hogy lám, amott egy csónak magában himbálódzik, csak úgy. Na, akkor az csak a sógoré lehet, tudnom kell, hát azé a sógoré. Azé. Aki egyszer a tornaórán bevverte a Pista fejét. Ah, persze. Az a maga sógora, nem? (Nem emlékszem.) Az ám. De olyan rosszul kötötte ki azt a csónakot a sógor, hogy annak el kellett oldódnia. Rögtön gondolta, hogy a sógor örülni fog, mert olyan örüls fajta gyerek, bár néha még most is – szünet következik, erősen figyeli arcvonásaimat, kacsint, kicsit meglök – beveri ennek-annak a fejét! Persze csak amikor részeg. Az meg sokszor van. Nem jár annak más az eszében, csak az ingyenbor. A csónakkal is így volt az. De ő mindjárt látta – újabb szünet, figyelmem lankadását véli felfedezni, hát mélyet szippant a levegőből – amint amarról, Kelet felől lejön a szél, akkor aztán meg se áll az ilyen teknő a túlpartig, oszt ott is hol? Elbújik az a gyékényben, de úgy, de úgy.... Akkor már csak a rendőrök találják meg. Persze azokkal jóban van a sógor, mert ott (kacsintás, lökés) senkinek se verte be a fejét.

Kurunczi Mária

Az erdő két arca

Szeretem az erdő csendjét. Bár ez a csend nem is igazi csend, hiszen a fák leveleinek susogása, a madarak dalolása megtöri a szó szoros értelmében vett csendet. Talán ez a csend inkább a nyugalom... a befelé fordulás pillanata.

Aztán itt van a zörgő avar. Nem tudsz nesztelenül járni az erdőben. Lábad alatt minduntalan meg-megzörren. Ez is hozzátartozik az erdő hangjához.

Néhol pedig gépek zaja, munkások beszéde töri meg ezt a csendet. Az odvas, öreg fákat kivágják, a tisztás máris más képet vetít eléd. Meghal az erdő. Ekkor már igazi csend van.

Ha hónapok, évek múlva újra erre jársz, apró fácskák mutatják magukat, mint iskolapadban ülő nebulók. Már híre-hamva sincs a gépek zajának, emberi beszédnek. Most ismét a szél beszél hozzád, s a madarak, akik csak neked énekelnek, és zizegő csend ölel körül. Óvatosan lépkedsz, mígnem egy újabb tisztásra érkezel. Az ég kék, néhol még egy-két fátyolfelhő jelzi, hogy semmi sem felhőtlen itt az erdőben sem.

Aztán úgy érzed magad, mintha az Édenben lennél. Csobogó kis patak siet el melletted, várja, hogy utána eredj. Játszik veled, mint a szellő is, mely meglebbenti ruhád alját, jelezve, hogy – itt vagyok, fogj meg, fuss utánam!

De ő mindjárt látta. Másnak is látnia kellett volna. A szél meg csak jött. Erősen nyomott. Azonnal tudta, nahát, tudta, hogy ilyen evezőkkel, no. Motor kellett volna. De azért ő mégiscsak, ej, ha már az a sógor ladikja, aki hát olyan bamba, hogy ki se tudja rendesen, no. Persze, hát az ősszel is belefúlladtak itt ketten, mert olyanok, mint a sógor. Mert nem látják ám! De ő mindjárt. Pedig azok ketten is milyen rendszerforma emberek voltak, meg sokat tudtak, akár ők is láthatták volna. De nem! Tisztára, mint a sógor. Ő meg látta. Se evező, se motor, csak a Jóisten tud olyankor segíteni. Tudnivaló. Talán a rendőrök odaátról, ha meg nem dobja őket piszkosul a hullám. Szóval a sógor hajójának annyi. De azért ő nem hagyta mégse. Csak elkapta a grabancát, a francba, aztán kivontatta. Kézileg ám! Pedig mindjárt lehetett látni!

Aztán másnap meg megjön a sógor, és elkezd, hogy baszsa meg, ellopták a csónakját. Hát persze ellopták. A fenét lopták, csak máshová kötötte, ez tán világos, hiszen örült, hogy egyáltalán kivontázta. Hiszen már majdnem késő volt. De ez a sógor ilyen. Állandóan izél. Én meg tényleg rögtön láttam. Hát még örültem. A francba. Elment. Vili. Rögtön lehetett látni. Az ám...

Lehet, hogy még mindig mondja?

Ország László fotója

Aztán eltelik egy félóra, óra, a tisztás fölé gomolyfelhők tódulnak. Nagy robajjal felerősödik a szél. A fák levelei már nemcsak zizegve pusmognak, hanem vadul zörögnek az ágakon. A szárazabb ág már nem bírja a szél erejét, nagy robajjal az avarba zuhan, s eltűnik.

Már nem csendes és nem nyugodt az erdő. Zúg, de félelmetesen. Te is remegsz, jobban, mint a nyárfalevél. Egyszer csak nyakadban érzed az ég leheletét... egy csepp, két csepp, megered az eső.

A szél elcsendesedik, átadja hangját az esőnek. Csak állsz tétován. Nincs fedél a fejed felett, esernyő sincs nálad. Megadod magad az időnek, a szemerkélő esőnek. Összébb húzod a kabátod, most mást nem tehetsz. Vársz és vársz.

Aztán újra csend lesz. A tisztás fölött kiderül az ég, kisüt a nap. A fák levelei újra zizegni kezdenek, s te boldog vagy, mert megismerted az erdő másik arcát is.

Geoff Mulgan

A nagy elme

PALLAS
ATHÉNÉ
BOOKS

Hogyan változtatja meg a kollektív intelligencia a világunkat

Geoff Mulgan *Big Mind* című könyvét a Princeton University Press jelentette meg és témájának rendkívüli aktualitása miatt azonnal sikerkönyvvé vált. A Pallas Athéné Könyvkiadó célkitűzése, hogy az eddig kizárólag külföldön kapható és rendkívül népszerű gazdasági szakkönyvek magyar fordításban is elérhetőek legyenek a hazai olvasótábor számára, így vállalta a könyv magyarra fordítását, amely *Nagy elme* címen jelent meg Magyarországon.

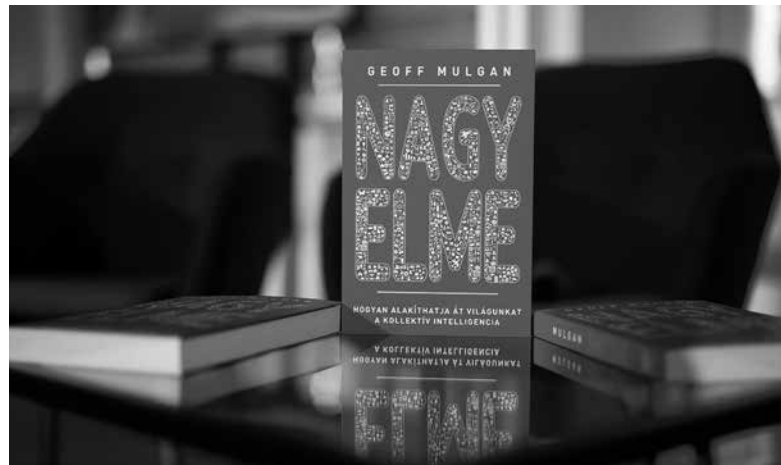
*Észszerűen élni és egyben
emócióink szerint cselekedni
mindannyiunk kihívása.*

A *Nagy elme* – Hogyan változtatja meg a világunkat a kollektív intelligencia fő célkitűzése a kollektív intelligencia, mint kutatási terület megteremtése és bemutatása. Észszerűen élni és egyben emócióink szerint cselekedni mindannyiunk kihívása. Értékeink mentén közösen cselekedni ugyanakkor korunk egyik legnagyobb lehetősége.

Geoff Mulgan az információs technológia korában arra hívja fel figyelmünket, hogy a tudásmegosztás hozzáférése és megosztáson alapuló kultúrája nem csupán egyéni, de közösségi szinten is képessé tehet bennünket érzelmeink és értelmünk összehangolására. A szerző azonban ennél is tovább megy, Nagy-Britannia vezető think-tankjének alapítója arra vállalkozott, hogy multidiszciplináris megközelítéssel tárja fel, hogyan járulhat hozzá az intelligenciakutatás emberi kapcsolataink, a társadalmi rendszereink és az üzleti világ szervezeti modelljeinek hatékonyabb működéséhez. A kollektív intelligencia a gyakorlatban számos helyen tetten érhető, társadalmi szerződéseink szintjén azonban ritkán valósul meg tudatos módon.

Függetlenül attól, hogy vállalkozásunk, háztartásunk vagy a nemzetállamok szintjén értelmezzük üzeneteit, Geoff Mulgan a jövő gondolkodó életközösségeinek kölcsönösen pozitív kapcsolati térképét fogalmazza meg számunkra formabontó szavakba öntve, hálózati szemléletben, ugyanakkor mindezt közérthető formában.

Értelmezése szerint a valódi intelligens csoportok és rendszerek többek, mint az egységeinek az összessége, a kapcsolatok által ugyanis egy teljesen új egység jön létre. Ez az új egység egy kollektív intelligencia, mely nem a szokásos intelligenciák, emberi agyak felskálázott változata, hanem új tulajdonságokkal rendelkezik. Emiatt tanulmányozásához újfajta megközelítés szükséges.

Témaválasztását tekintve a könyv nagyon aktuális, hiszen számos olyan területet érint, amelyek jelenleg rendkívül népszerűek, például az okos városok, radikálisan új szervezeti struktúrák, mesterséges intelligencia, a technológia hatása a mindennapokra. Geoff Mulgan újszerű megközelítéssel vizsgálja a témát és átfogó gyűjteményt ad más kutatási területek megállapításairól, melyek a szerző megítélése szerint kapcsolódnak a kollektív intelligencia területéhez.

A *Nagy elme* izgalmas és rendkívül aktuális kérdéseket vizsgál, hasznos, új nézőpontot kialakító olvasmány.

A könyv a Pallas Athéné Könyvkiadó honlapjáról vásárolható meg.
<https://pallasathenekiado.hu/konyvesbolt/nagy-elme/>

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,

íPapp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2018. július

Sokszorosítás sorszáma: 7/2018.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Monterosso – Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatakot* 2018-ban ismét keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓNK

